

DE STEMMING 2023 in opdracht van VRT NWS en DS

Stefaan Walgrave (UA) en Jonas Lefevere (VUB)

2

Vrijdag 12 mei

DE PEILING

De Stemming 2023

Onderzoek in opdracht van VRT en De Standaard

Stefaan Walgrave (UA)

Jonas Lefevere (VUB)

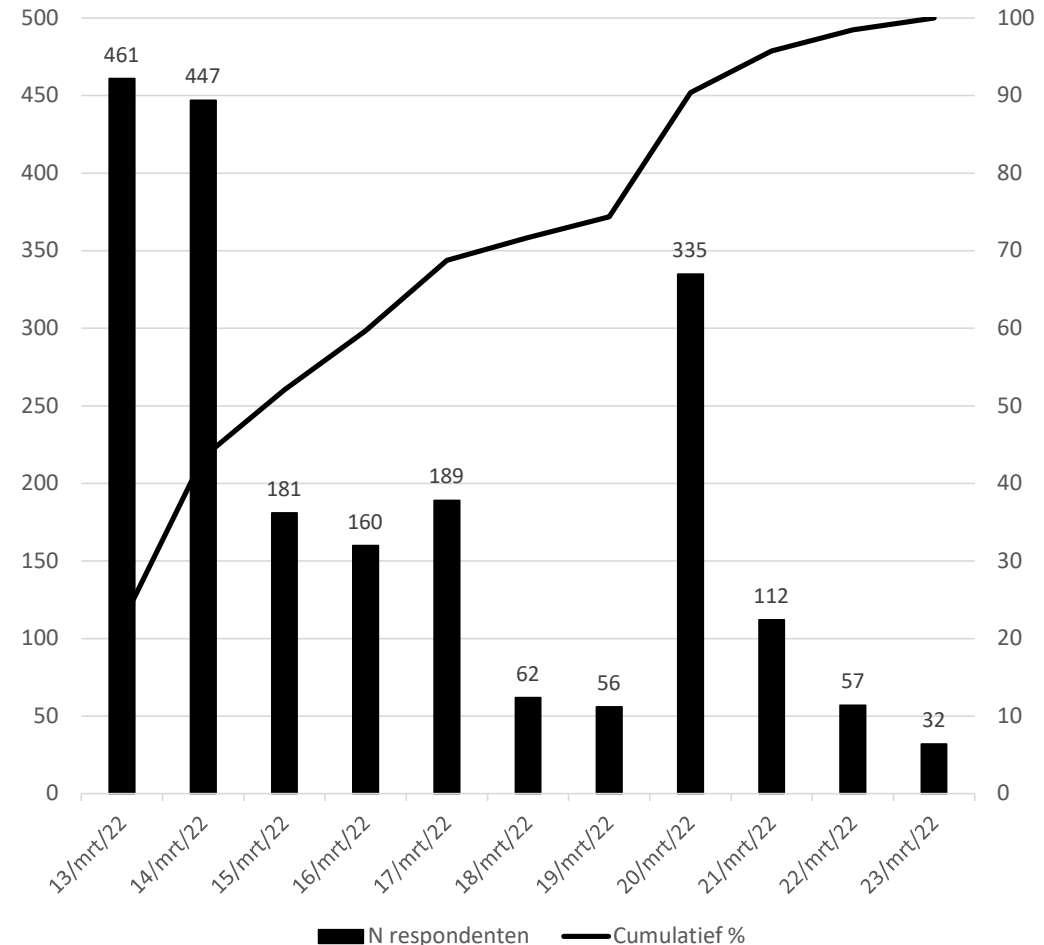
0. Methode

Onderzoeksopzet

- Cross-sectionele online bevraging bij nieuwe steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest (N=2.092).
- Kantar stond in voor het rekruteren van respondenten, UA/VUB stonden in voor ontwerp vragenlijst, kwaliteitscontrole van de data, cleaning van de data, analyse en rapportering. Beide partners volgden samen veldwerk op.
- Representativiteit
 - Geen totaal willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van Kantar (*Topix*) en andere panels (Profacts) werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
 - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de Vlaamse stemgerechtigde bevolking voor wat betreft leeftijd (vier categorieën), opleiding, geslacht, en provincie.
 - Responsgraad is niet te bepalen, want externe panels geven geen informatie over respons. Maar responsgraad zegt niet veel in vergelijking met willekeurige steekproef, want gerekruteerd uit panel – dus het gaat niet om een probabiliteitssteekproef.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 13 maart 2023 tot en met 23 maart 2023 (zie grafiek)
- Politieke context
 - Oorlog in Oekraïne nog steeds bezig (maar minder prominent)
 - Energieprijzen sterk afgevlakt
 - Bevraging werd voorafgegaan door lange stikstofcrisis in de Vlaamse regering, die net een stikstofakkoord had bereikt (11 maart 2022)
 - Federale regering net akkoord over migratie bereikt (9 maart 2023)
 - Het 'schandaal' (of minstens de commotie) rond de 'speciale vergoedingen' van ex-voorzitters van De Kamer was nog aan de volle gang

Veldwerk (2)

- Kwaliteit antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
 - Respondenten met invultijd van minder dan 5 minuten werden geweerd uit de steekproef
 - Antwoorden van respondenten werden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of oplopend/aflopend patroon)
 - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen (belangrijkste probleem, door politicus vertegenwoordigd voelen) werden verwijderd

Steekproef (1)

- Steekproef bevraging: N=2.092 vulden volledige vragenlijst in, N=1.921 gebruikt in analyses wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019, die wordt gebruikt om te herwegen
- Noteer dat we soms zullen vergelijken met de resultaten van De Stemming in 2020 (N=1.857), 2021 (N=1.908), en 2022 (N=1,884) en dat we daarvoor dezelfde herweging gebruiken

Steekproef (2)

- Onderstaande tabellen geven ruwe steekproefverdelingen weer, samen met het target voor de herweging
- Wat de herweging naar stemgedrag betreft, zien we dat in de ruwe steekproef er vooral veel te weinig 'niet-stemmers' zitten, en wat te veel N-VA- en VB-kiezers. Voor de andere partijen zit de ruwe steekproef er dicht bij (met name sterkte van 2019). Dat houdt de grootte van de herweging binnen de perken.

Geslacht en opleiding (N=2,092)	% in steekproef	% in bevolking
Vrouw, lager opgeleid	8,9%	10,1%
Vrouw, middelbaar	24,0%	23,0%
Vrouw, hoger opgeleid	18,0%	17,4%
Man, lager opgeleid	8,3%	9,9%
Man, middelbaar	23,5%	22,5%
Man, hoger opgeleid	17,4%	17,1%

Leeftijd (N=2,092)	% in steekproef	% in bevolking
18 tot 29	16,4%	16,9%
30 tot 44	21,8%	23,5%
45 tot 64	34,7%	33,7%
65 en ouder	27,2%	25,9%

Provincie (N=2,092)	% in steekproef	% in bevolking
Antwerpen	30,2%	28,2%
Limburg	13,3%	13,2%
Oost-Vlaanderen	21,8%	23,0%
Vlaams Brabant	14,0%	17,5%
West-Vlaanderen	20,8%	18,1%

Stemgedrag 2019 (N=1,921)	% in steekproef	% in bevolking
CD&V	9.6%	11.8%
Groen	7.8%	8.2%
N-VA	24.5%	21.2%
Open VLD	9.9%	11.3%
PVDA	5.8%	4.7%
sp.a / VOORUIT	10.9%	9.0%
Vlaams Belang	20.0%	15.6%
Andere	0.9%	1.6%
Blanco / ongeldig gestemd	3.8%	4.1%
Niet gaan stemmen	3.5%	10.0%
Ik mocht (nog) niet stemmen	3.5%	2.4%

Invultijd en weging

- Mediane invultijd van de vragenlijst was 20 minuten, wat ook de beoogde lengte was.
- In alle analyses gebruiken we een proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat de verdeling van de steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht, provincie en stemgedrag 2019.
- Het maximale gewicht is 4,8, voor kiezers die aangaven niet te zijn gaan stemmen in 2019. Dit was ook bij de vorige edities van De Stemming de meest ondervertegenwoordigde groep. Deze groep wordt in de analyses vaak buiten beschouwing gelaten omdat de focus vaak ligt op de partij-electoraten. Bij de andere respondenten is de maximale herwegingsfactor 2,5.

Bijkomende achtergrondvariabelen

- Voor DS2023 hebben we er voor geopteerd om meer in te zetten op 'harde' achtergrondvariabelen om te kijken of ze een effect hebben hoe mensen over politiek denken en zich politiek gedragen (stemmen)
- Buiten leeftijd, geslacht, en opleiding die we al hadden in de vorige edities, nemen we nu ook mee:
 1. Gezinsinkomen (vorige jaren hadden we alleen 'subjectief inkomen')
 2. Woonplaats (verstedelijking)
 3. Buitenlandse achtergrond

Inkomen

- Dit is een moeilijke variabele, alleen al omdat veel mensen weigeren hun inkomen te geven in enquêtes. Bovendien zegt een inkomen vaak niet zo veel, als je geen informatie hebt over de samenstelling van het huishouden
- We gebruikten de vraag: *Kan u aangeven wat het gemiddelde netto maandinkomen van uw huishouden is, dus uit alle bronnen en na aftrek van belastingen en sociale premies/verplichte bijdragen?* Respondenten kregen dan 12 antwoordmogelijkheden waarvan de eerste 10 samenvallen met de bekende inkomensdecielen in ons land en nog twee extra categorieën voor het 95ste percentiel en het 99ste percentiel (de echt hoge inkomens). Het laagste deciel is 'minder dan €1.800' en het hoogste percentiel is 'meer dan €14,500'. Noteer dat deze vraag alleen gaat over het maandinkomen, niet over het eventuele *vermogen* van huishoudens
- We vroegen ook naar het aantal personen in het huishouden, en meer specifiek naar het aantal volwassenen (+18) en het aantal kinderen (-18)
- Met die informatie kunnen we het zogenaamde 'gestandaardiseerde' inkomen berekenen. We gebruiken de CBS (Nederlands Centraal Bureau voor de Statistiek) equivalentiefactoren waarbij het totale inkomen gedeeld wordt door een factor die het aantal gezinsleden vat (met een verschillend gewicht van kinderen en volwassenen) ([link](#)). Die verdeling van gestandaardiseerde inkomens delen we dan op in drie grote groepen: de 25% met de laagste inkomens, de 50% met de middeninkomens, en de 25% met de hoogste inkomens
- In de analyses maken we dus gebruik van een variabele die 'lage', 'gemiddelde', en 'hoge' inkomenskwartielen onderscheidt. De scheidingswaarden worden eenvoudigweg berekend op basis van de kwartielen: de respondenten met de laagste 25% standaardinkomens komen in categorie 1, de 50% met de middelste twee kwartielen komen in categorie 2, en de respondenten met de hoogste 25% standaardinkomens komen in categorie 3

Woonplaats

- We vroegen aan respondenten om de postcode van hun hoofdverblijfplaats. Op basis daarvan bepalen we in welke van de zes clusters van gemeenten (zogenaamde 'Belfius typologie') de respondent woont ([link](#))
- Er worden zes clusters onderscheiden: (1) Woongemeenten (2) Landelijke gemeenten (3) Gemeenten met concentratie van economische activiteit (4) Verstedelijkte gemeenten (5) Grote en regionale steden (6) Kustgemeenten
- Waar relevant, splitsen we de resultaten uit naar de zes clusters om te kijken of de antwoorden systematisch variëren tussen clusters

Buitenlandse achtergrond

UPDATE

- Om de buitenlandse achtergrond van respondenten te bepalen vroegen we “*Bent u, of (minstens) één van uw ouders, geboren in het buitenland?*”. Indien een respondent hier ‘ja’ op antwoordde, dan werden opvolgvragen gesteld om te bepalen in welk land de respondent en zijn/haar ouders geboren zijn
- Van de 2.092 respondenten hadden 309 respondenten (14,8%) een buitenlandse achtergrond. Als we dit vergelijken met het aandeel in de populatie (inwoners van het Vlaams Gewest), zitten we in onze steekproef met een vergelijkbaar aantal voor 2022 (14,2% inwoners die zelf, of ouders hebben die, niet geboren zijn in België) ([link](#))
- Waar relevant splitsen we de respondenten met buitenlandse achtergrond uit, om te kijken of de cijfers significant verschillen met respondenten die geen buitenlandse achtergrond hebben. Echter, de groep respondenten met een buitenlandse achtergrond is heterogeen: wanneer we kijken naar de meest voorkomende landen van oorsprong, zien we dat bijvoorbeeld 22,7% van deze respondenten een Nederlandse achtergrond heeft (zelf of (één van) de ouders), 10,3% een Marokkaanse, 6,8% een Duitse, 5,5% een Turkse en 5,5% een Poolse achtergrond. In totaal werden 36 verschillende landen van oorsprong genoemd, die dan nog vaak in verschillende combinaties voorkomen (bvb. Zelf in België geboren, één Nederlandse en één Duitse ouder). Elk van deze subgroepen apart analyseren is onmogelijk, waardoor het moeilijk is eenduidige conclusies te trekken. Vandaar dat de meeste analyses in dit rapport het ‘effect’ van het hebben van een buitenlandse achtergrond *niet* meenemen; vaak hebben we het getest, maar het leverde meestal geen significant resultaat op

Structuur rapport

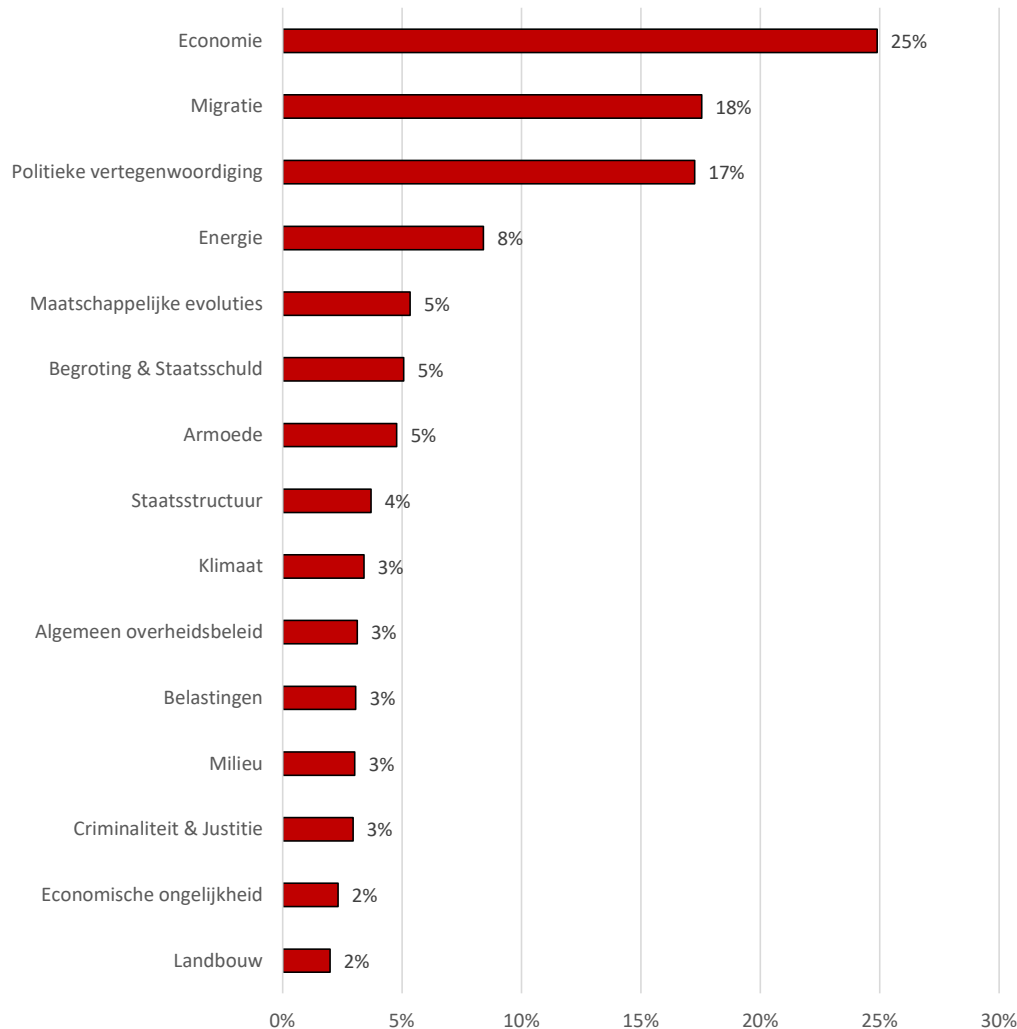
- De uitgebreide vragenlijst bevatte vragen over uiteenlopende thema's
- In dit rapport gaan we in op:
 1. Actualiteit: de stikstofcrisis
 2. Attitudes over politiek en beleid
 3. Links-rechts-plaatsing
 4. Belang van politieke thema's
 5. Issue ownership
 6. Dossier ongelijkheid/koopkracht/armoede
 7. Partijen in de media
 8. Eenheid of verdeeldheid van partijen en regeringen
 9. Cordon sanitaire
 10. Populariteit politici
 11. Polarisatie
 12. Kiesintenties ('de peiling')
 13. Kiezersprofielen en stemmotieven
 14. Belangrijkste/opvallende resultaten

4. Belang van politieke thema's

Het belang van thema's

- Politieke strijd over beleid gaat in essentie om twee dingen: (1) op welke *thema's* de beleidsvoerders zich prioritair moeten toeleggen en (2) over in welke *richting* beleid moet gaan (vb. links of rechts). In deze sectie gaan we in op de prioritering van thema's
- Democratische politiek betekent niet alleen dat het beleid de beleidsvoorkeuren van de burgers (min of meer) volgt, maar ook dat de thema's die mensen belangrijk vinden en waar ze van wakker liggen op de politieke agenda komen en voorwerp zijn van beleidsbeslissingen
- Welke thema's burgers belangrijk vinden, heeft een groot effect op hoe ze naar politiek en partijen kijken, en welke stem ze uitbrengen
- Belang van thema's is erg variabel en vormt vaak de motor van electorale verandering
- In deze sectie rapporteren we achtereenvolgens over het thema-belang dat we op twee manieren bevroegen: via een open vraag en via een gesloten vraag

Belangrijkste probleem (open vraag)

- *Kan u in uw eigen woorden zeggen wat volgens u het grootste probleem is waarmee ons land momenteel wordt geconfronteerd?*
- Deze open vraag is de beste manier om het *spontane* belang van politieke problemen/thema's te meten (veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek)
- N=1.921 respondenten gaf een codeerbaar antwoord, open antwoorden werden in categorieën gecodeerd
- Voor elk antwoord van een respondent werden maximaal drie thema's gecodeerd.
- De grafiek geeft de 15 meest vermelde thema's voor 2023 weer. Percentages geven % van steekproef aan dat dit thema vermeldde. Het totaal in de grafiek komen dus bij 100% uit
- Economie is het meest belangrijke probleem (25%). De antwoorden verwijzen vooral naar de prijsstijgingen (zie volgende slide)
- Migratie (het tophema van de verkiezingen van 2019) scoort een beetje onverwacht als tweede belangrijkste thema (18%)
- Politieke vertegenwoordiging is het derde thema (17%). Het gaat om mensen die problemen zien in hoe partijen en politici zich verhouden tot de burgers. Vele respondenten zeggen dus dat de politiek zelf het belangrijkste probleem is. Dat stemt overeen met wat we eerder zagen
- Energie (8%) komt binnen op de vierde plaats. Hoewel de prijzen op het moment van de bevraging al heel sterk waren gedaald en de energiebevoorrading leek veiliggesteld, blijven veel mensen er naar verwijzen
- Maatschappelijke evoluties (5%) is het vijfde meest belangrijk. Dit is een wat algemene categorie die de antwoorden van mensen samenvat die spreken over te betreuren culturele of sociale evoluties
- Opvallend is dat toch wel belangrijke thema's--of tenminste thema's die veel politieke aandacht krijgen—zoals klimaat (3%), ongelijkheid (2%), internationale veiligheid (2%; niet in grafiek) en gezondheidszorg (1%; niet in grafiek) nauwelijks *top of mind* zijn
- Nog opvallend: ondanks de enorme aandacht voor de landbouwproblematiek (stikstof) in de periode voorafgaand aan de bevraging, scoort het thema ronduit laag (2%)

Subthema's en woordgebruik

- Om een idee te geven van de manier waarop respondenten naar die thema's verwijzen en hoe we de open antwoorden geklasseerd hebben in de beperkte lijst van categorieën, maakten we voor de belangrijkste thema's *word clouds* om een idee te geven van de verwoordingen die respondenten gebruiken wanneer ze het over een thema hebben
- Hoe groter het woord, hoe meer het gebruikt wordt in antwoorden die we in deze categorie stopten
- Merk op dat in één antwoord ook andere thema's aan bod kan kom, dus de oefening is niet perfect – maar het geeft een beeld van de subthema's die spelen

Economie

Migratie

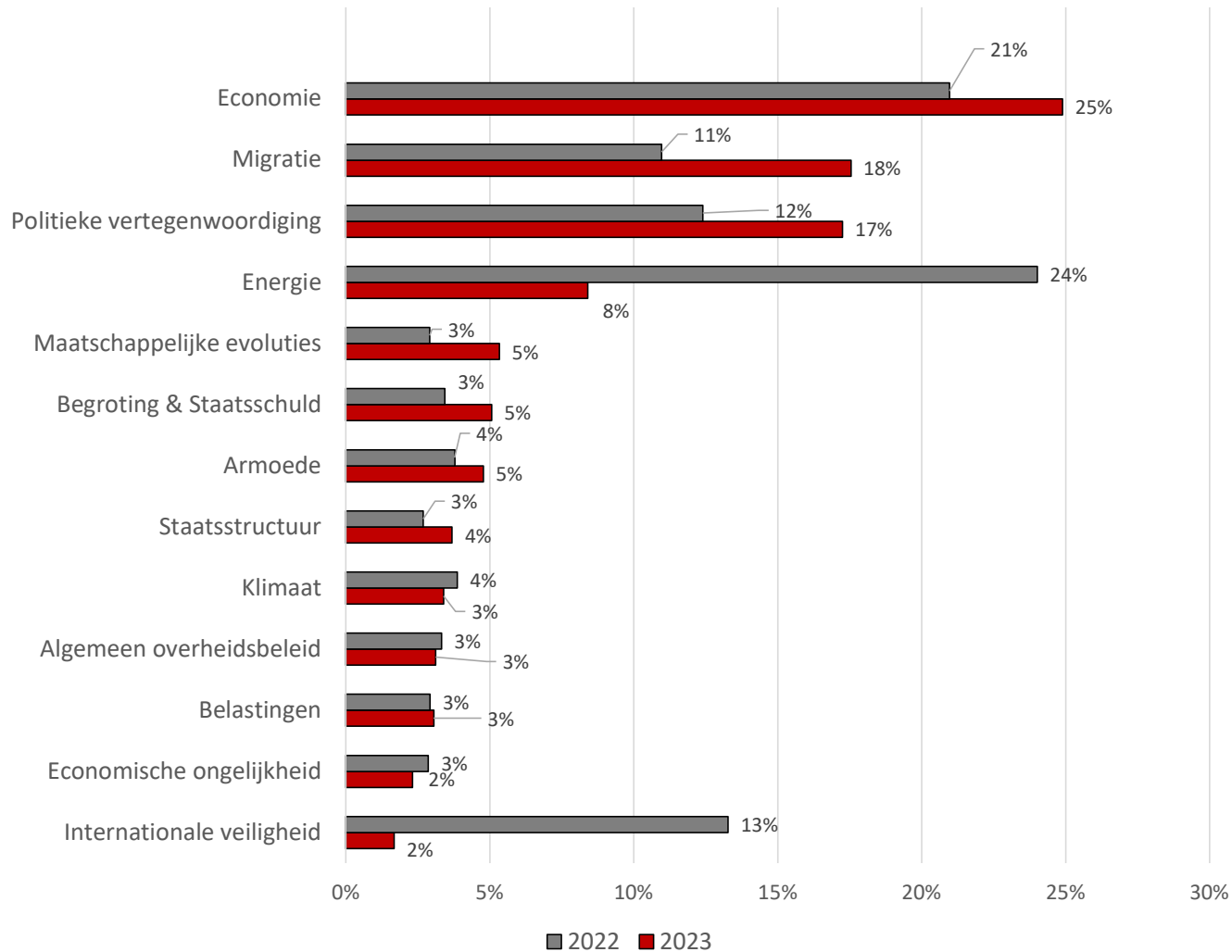
Politieke vertegenwoordiging

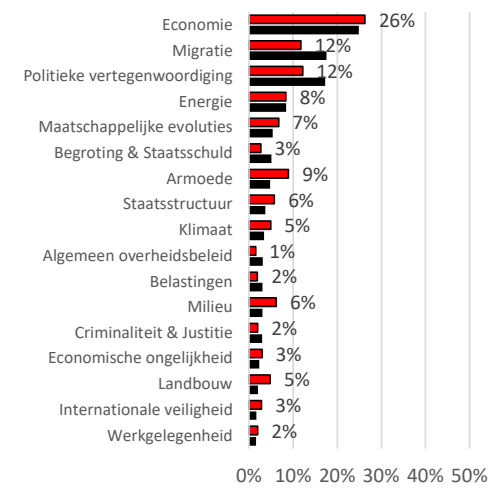
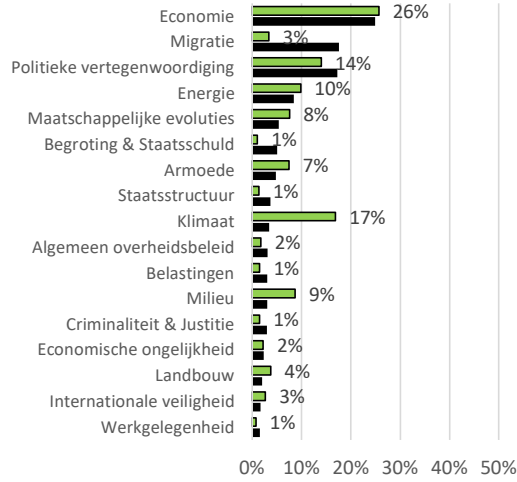
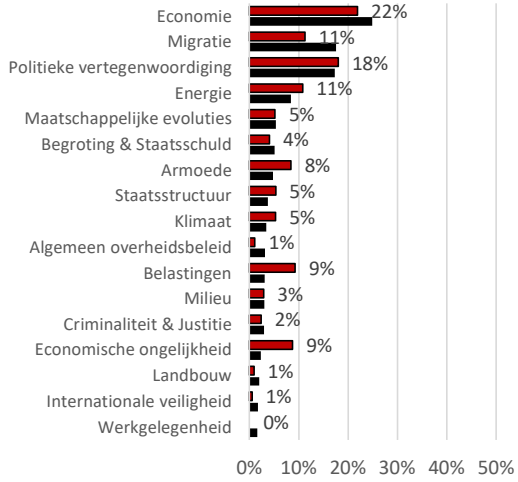
Energie

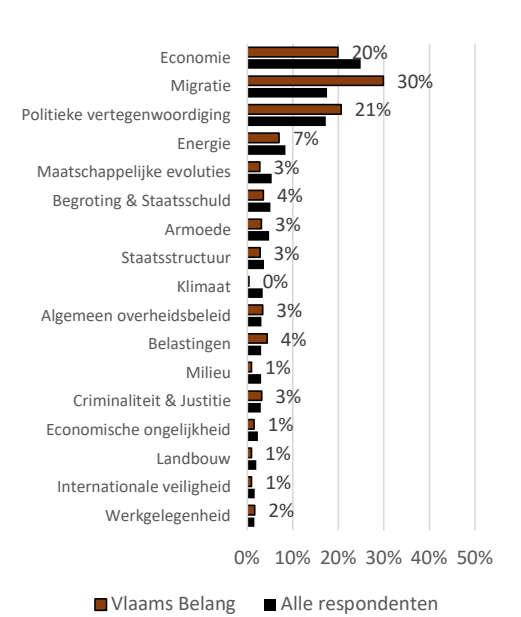
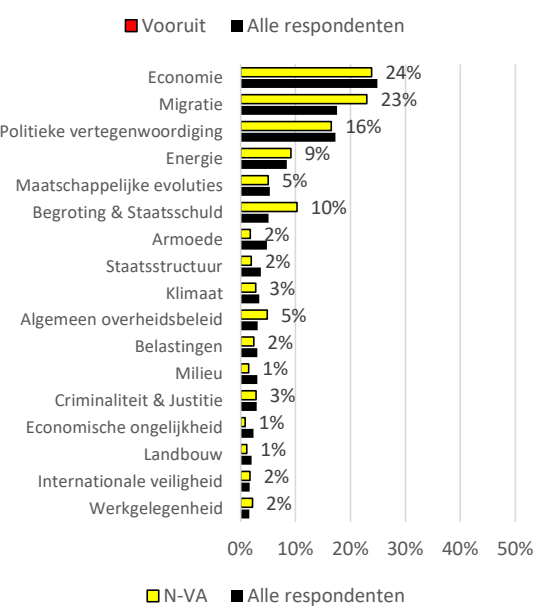
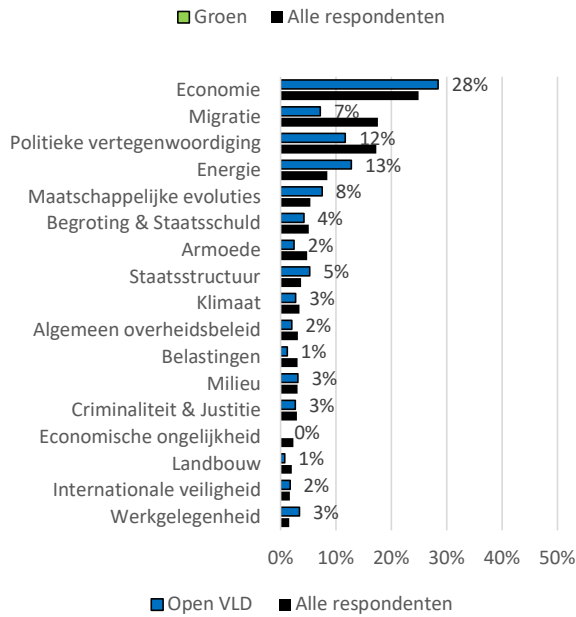
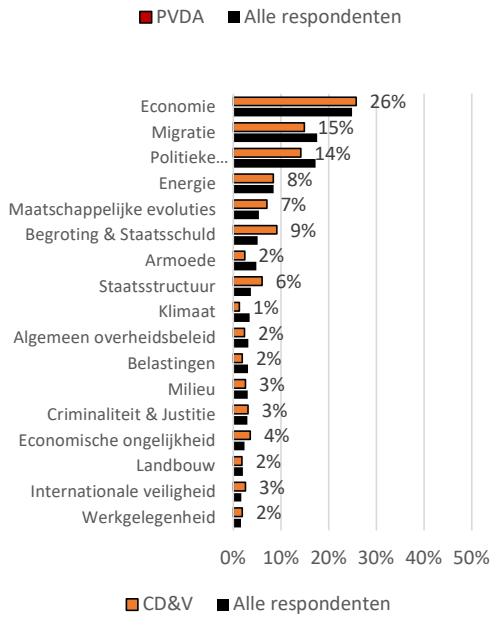
Verandering in belang (open) thema's 2022-2023

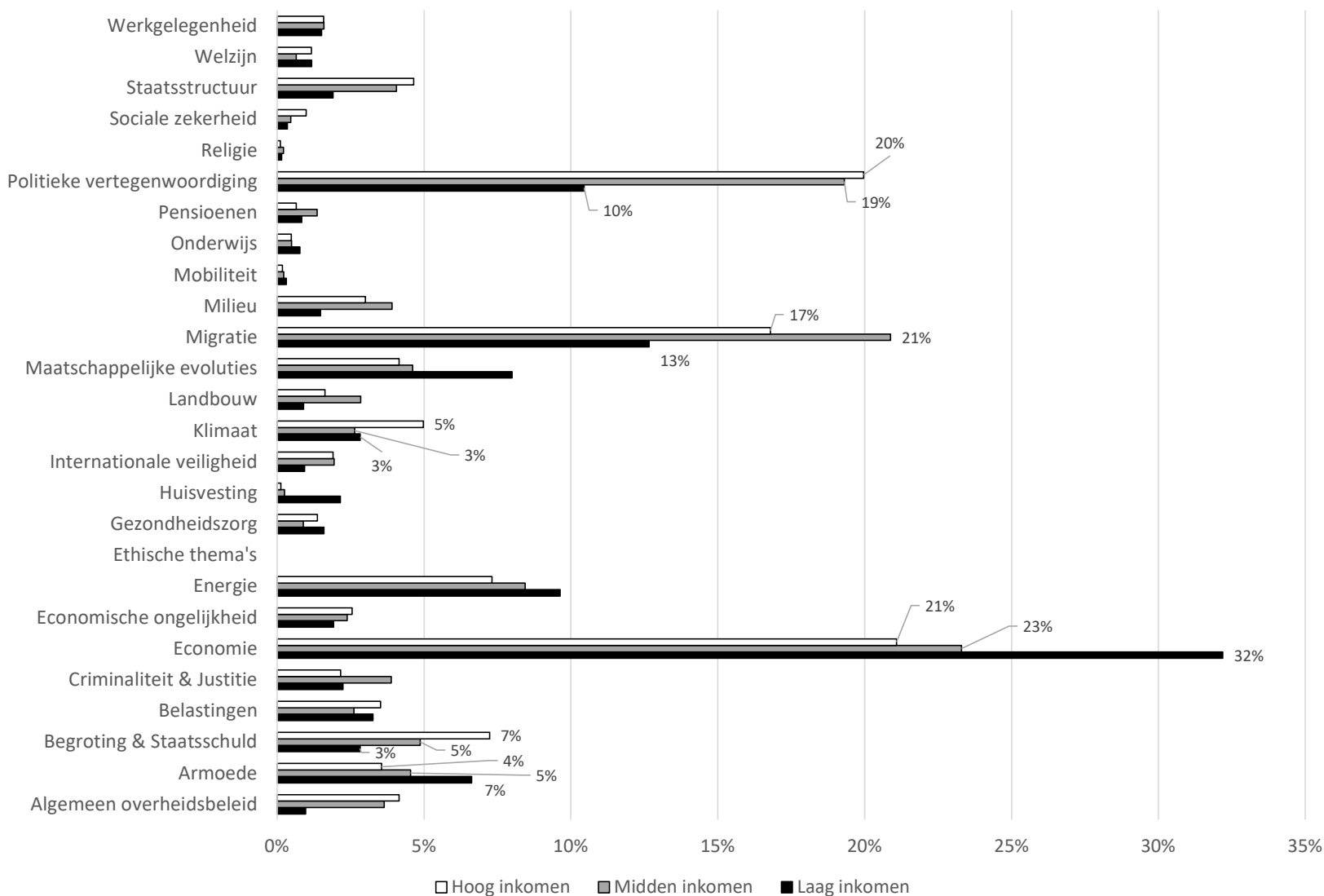
- De grafiek bevat het belang van thema's in 2023 vergeleken met onze identieke bevraging in 2022
- In deze lijst nemen we enkel thema's op die in één van de twee jaren door minstens 3% van de respondenten werd vermeld (dus andere selectie dan eerste grafiek)
- De verschillen zijn enorm groot, de volatiliteit in het belang van thema's is indrukwekkend
- In 2022 domineerde de Oekraïne-crisis het lijstje, met energie, economie en internationale veiligheid helemaal bovenaan. Dat is in 2023 sterk gewijzigd.
- Energie is heel sterk gedaald, van 24% naar 8%. Mensen refereren in 2023 niet meer naar de energieprijzen maar naar de prijzen in het algemeen, en dat valt onder 'economie'
- Internationale veiligheid is in elkaar gestuikt, van 13% naar 2%. Anno 2023 is de oorlog en het conflict in Oekraïne minder 'top of mind'
- Economie was al belangrijk in 2022, maar wordt helemaal het *numero uno* thema in 2023, van 21% naar 25%
- Migratie kent een stevige comeback in 2023 (van 11% naar 18%), ook in 2022 scoorde het al hoger dan in 2021. Het lijkt de belangrijkste constante te zijn in de bevestigingen van De Stemming. Het thema lijkt niet aangetast door de actualiteit. Zoals bekend, hangt het thema heel sterk vast aan één partij, dus het feit dat migratie zo hoog scoort kan bijna niet anders dan een belangrijk effect hebben op de kiesintenties (zie verder)
- Tenslotte politieke vertegenwoordiging (de facto: kritiek op politici en partijen), dat kent een stevige groei in 2023 van 12% naar 17%. In 2022 was het thema minder belangrijk geworden dan in 2020 en 2021, maar nu is het helemaal terug

- Verschillen in belang van thema's tussen electoraten is substantieel (anno 2023)
- Economie scoort overal hoog. Maar je ziet ook de typische verschillen tussen electoraten met Groen-kiezers die om het klimaat geven (17%) en VB-kiezers die migratie (nog meer) prioritair achten (30%)

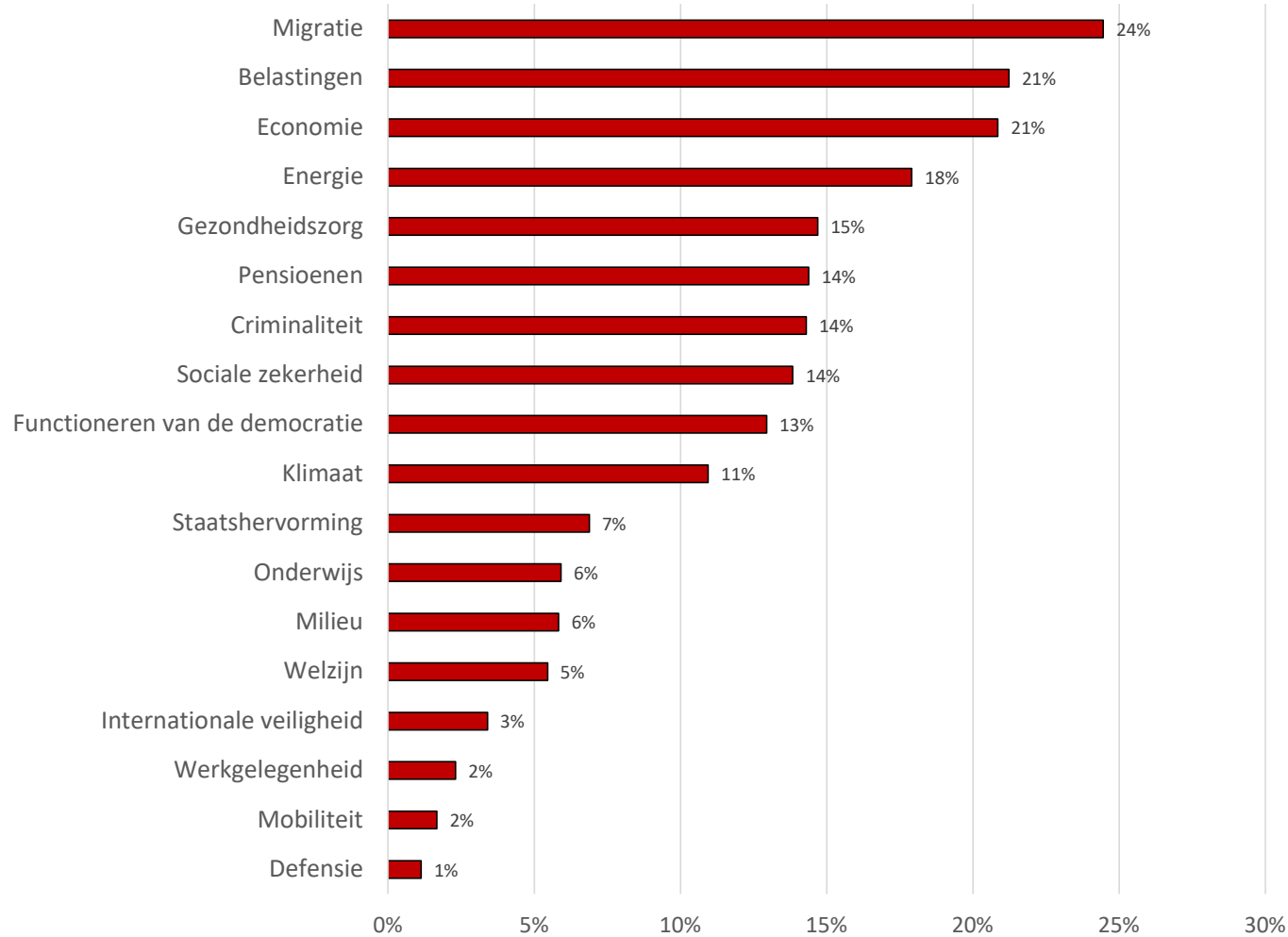

Belang thema's per inkomenscategorie

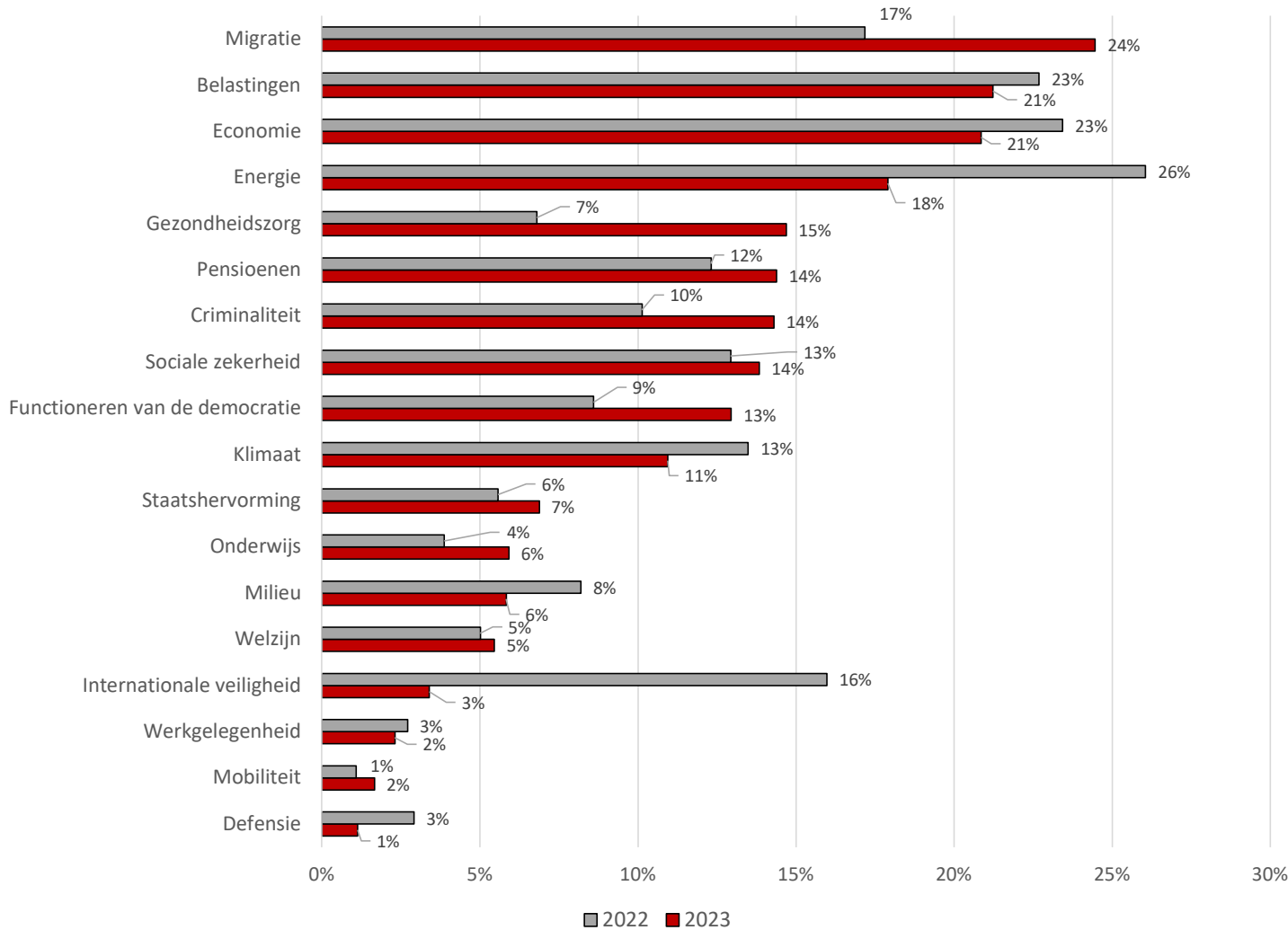
- Het belang van thema's verschilt niet alleen sterk tussen de electoraten. Er zijn ook grote verschillen tussen de inkomensgroepen
- Neem bijvoorbeeld het thema economie. Dat is voor 32% van de lage inkomens het prioritaire thema, maar slechts voor 21% van de hoge inkomens. Wellicht heeft dat te maken met het feit dat de stijgende prijzen minder problematisch zijn voor de hogere inkomens
- Bij migratie zien we een patroon waarbij vooral de middeninkomens zich er zorgen over maken
- Klimaat is belangrijker voor de hoge inkomens, maar scoort ook daar niet meer dan 5%
- De lage inkomens (10%) schuiven het minst politieke vertegenwoordiging als grootste probleem naar voren (respectievelijk 19% en 20% bij de midden en hoge inkomens)
- We deden een gelijkaardige analyse waarbij we nagingen of de woonplaats een effect heeft op de prioritering van thema's (data niet getoond in grafiek). Dat bleek minder het geval dan bij de inkomensgroepen. Bijvoorbeeld migratie speelt ook een rol in de landelijke gemeenten (14%) maar minder dan in de woongemeenten (18%) of steden (19%). Bij landbouw zien we dat het zelfs in de landelijke gemeenten niet echt hoog scoort (2%)

Belangrijkste probleem (gesloten vraag)

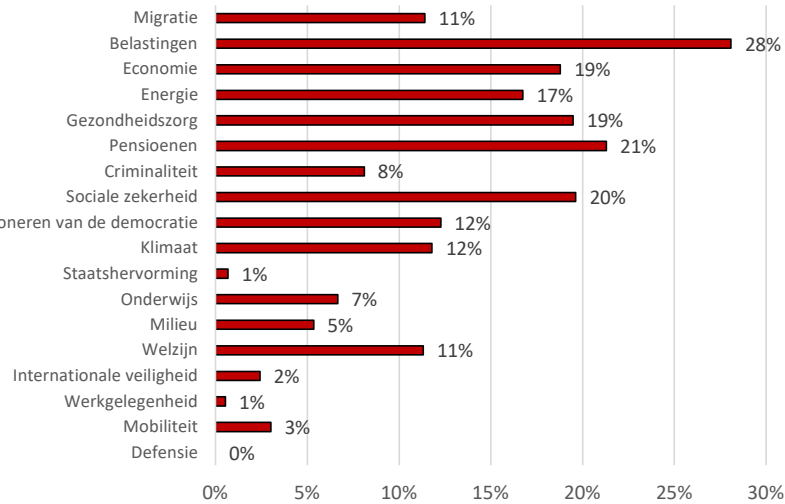
- *Kunt u aangeven welke van deze thema's het belangrijkste zijn bij het maken van uw stemkeuze als er nu verkiezingen zouden zijn? U kunt maximaal twee thema's aanduiden*
- Deze gesloten vraag leidt tot meer systematische antwoorden dan de open vraag die echt naar het thema peilt dat *top of mind* is (en wellicht het meest impact heeft op de stem). De gesloten vraag herinnert mensen aan de verschillende problemen die er zouden kunnen zijn en leidt doorgaans tot een grotere spreiding van belangrijke problemen. Ook is de vraag wat anders omdat ze naar de verkiezingen verwijst en naar de kiezers zelf en niet naar 'het land'
- Percentages in grafiek tellen niet op tot 100% omdat iedereen maximaal twee thema's kon aanduiden
- We kunnen de bevraging van 2023 alleen met 2022 vergelijken, omdat we in 2022, gezien de context, twee thema's toevoegden: energie en internationale veiligheid
- De grafiek bevestigt, niet verbazend, wat we vonden in de open-vraagbenadering maar leidt inderdaad tot meer spreiding, want het is minder spontaan en *top of mind*. De klassieke thema's scoren daardoor hoger
- Migratie scoort het allerhoogst met 24%. Dat is de hoogste score van dat thema in de vier jaargangen van De Stemming
- Belastingen (21%) was sterk afwezig in de open vraag, maar zit hier bovenaan. Mensen noemen dat thema niet spontaan maar kruisen het wel aan als het hen wordt voorgeschoteld. Economie bevestigt hier zijn status als tophema.
- Scoren veel hoger dan bij de open vraag: klimaat (11%), gezondheidszorg (15%), sociale zekerheid (14%), pensioenen (14%), criminaliteit (14%)

Verandering in belang (gesloten) thema's 2022-2023

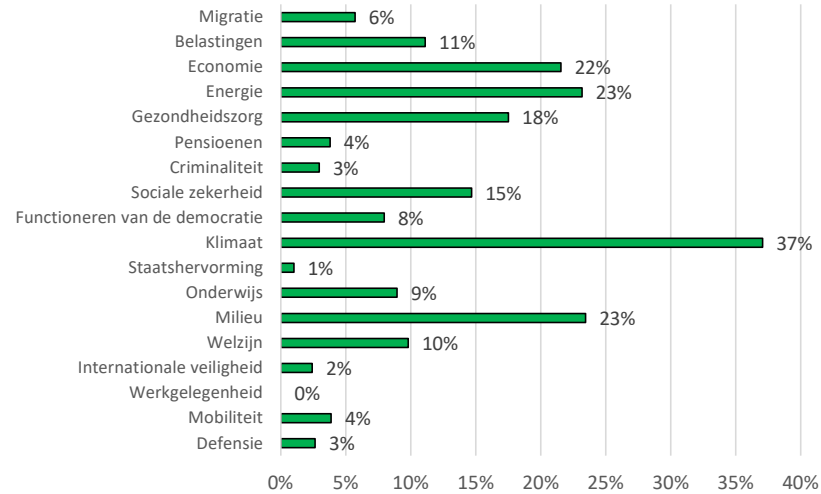

- De grafiek bevat het (gesloten) belang van thema's in 2023 vergeleken met onze identieke bevraging in 2022
- De verschillen zijn opnieuw groot, er is veel volatiliteit tussen de twee laatste jaren, ook als je het gesloten bevraging (we zagen dat ook al bij de open bevraging)
- Op de vorige slide stelden we al dat migratie sterk scoorde, hier zien we de stevige stijging van migratie van 2022 tot 2023
- Energie is heel sterk gedaald, van 26% naar 18%
- Internationale veiligheid is sterk in elkaar gestuikt qua (gesloten) thema, van 16% naar 3%
- Merkwaardig, want in 2023 is corona toch helemaal weg, is de stijging van gezondheidszorg tussen de laatste twee jaren (van 7% naar 15%)
- Ook in lijn met de open bevraging is dat de gesloten categorie 'functioneren van de democratie' stevig stijgt, van 9% naar 13%
- Ondanks de grote commotie rond het onderwijs, zie je maar een lichte stijging in het belang van dat thema tussen 2022 en 2023 van 4% naar 6%
- Gezien landbouw als thema niet in ons aangeboden lijstje van thema's zat, kunnen we niets zeggen over de evolutie van dat thema; de open vraagmethode suggereerde dat het geen belangrijk thema is geworden

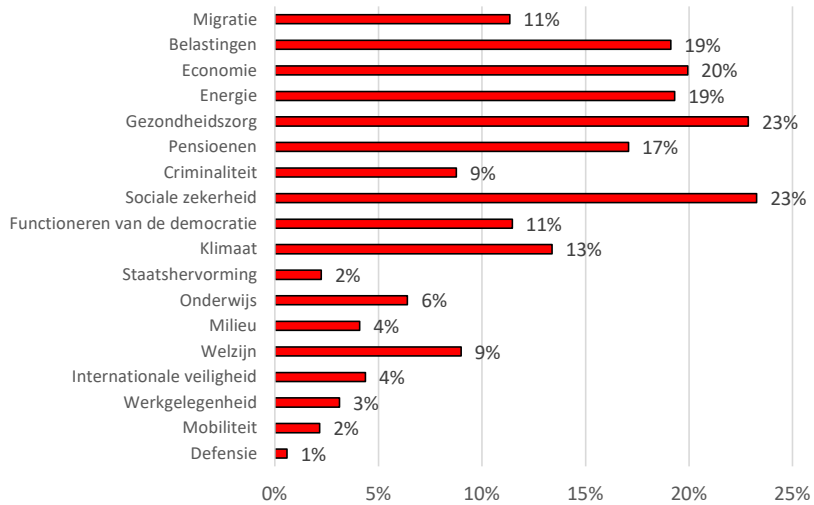
PVDA-kiezers

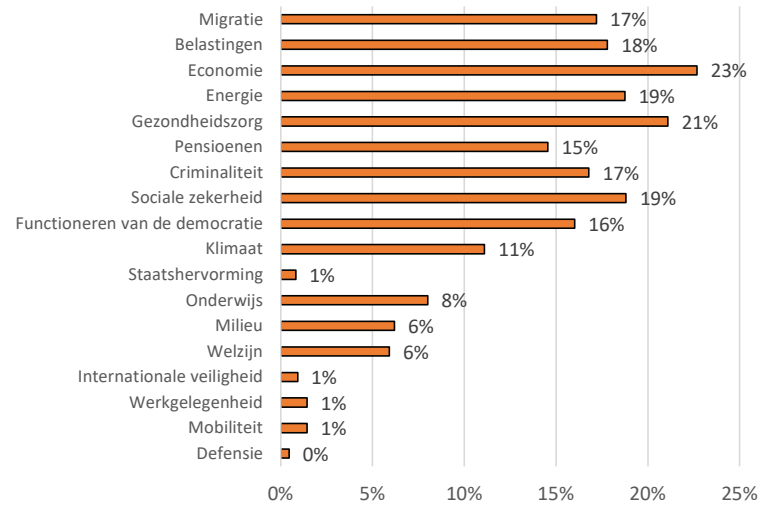
Groen-kiezers

Vooruit-kiezers

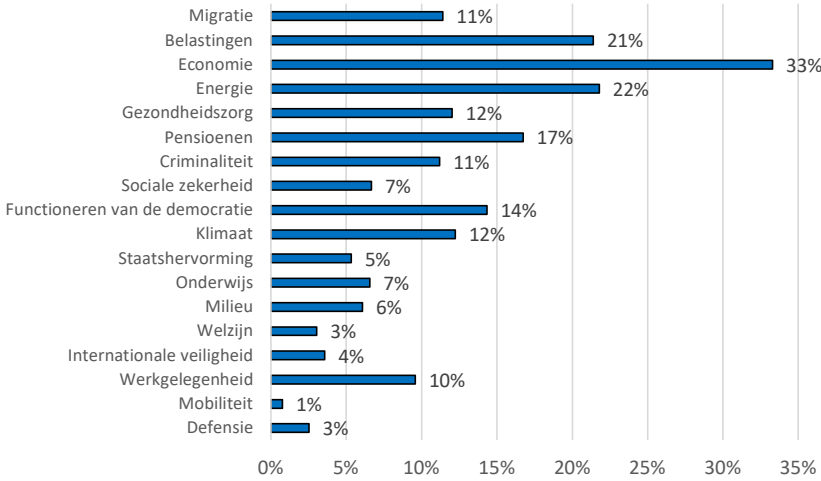

CD&V-kiezers

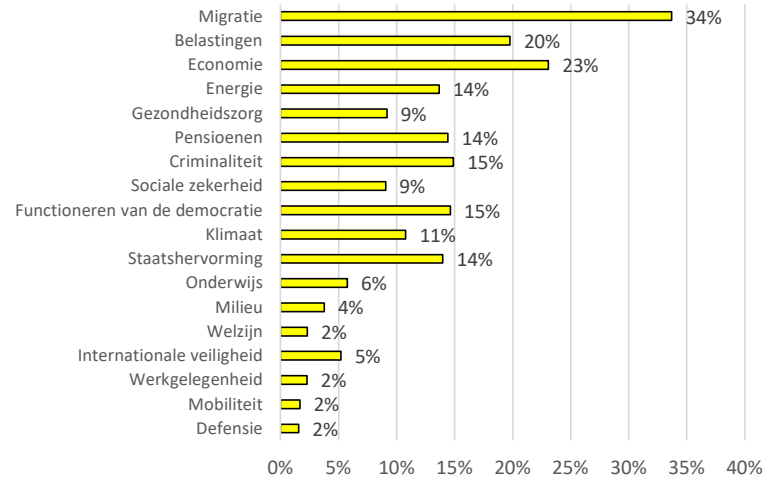

- Als de linkse en centrum electoraten worden herinnerd aan 'hun' thema's (door de vraagverwoording), dan duiden ze de thema's aan die van hen verwacht worden. Dat geldt ook voor de rechtse electoraten op de volgende slide
- PVDA-kiezers zijn meer dan gemiddeld bezig met *belastingen, sociale zekerheid, en pensioenen*, dus de linkse 'bread and butter' issues
- Bij Vooruit-kiezers zijn *gezondheidszorg* en *sociale zekerheid* meer dan gemiddeld belangrijk
- Groen-kiezers zetten *klimaat* op één en *milieu* op twee, helemaal zoals je zou verwachten (en sterk afwijkend van het algemene electoraat)
- CD&V-kiezers hechten veel aan *gezondheidszorg*. Voor geen enkel van deze electoraten is *migratie* een belangrijk thema, hoewel CD&V redelijk hoog scoort

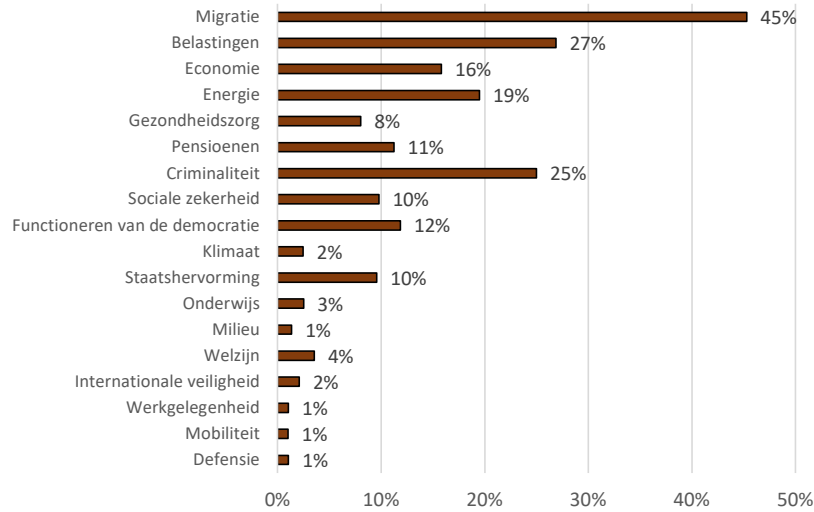
Open Vld-kiezers

N-VA-kiezers

VB-kiezers

- Ook de rechtse electoraten neigen naar de thema's die door hun partijen belangrijk gevonden worden, of toch die van N-VA en Vlaams Belang
- Het thema-profiel van de Open-Vld-kiezers beantwoord aan wat je van een liberale partij kan verwachten. Er is een opvallend lage score voor *migratie* en een hoge voor *economie* en ook voor *werkgelegenheid*. In 2022 stelden we vast dat de toenmalige Open Vld-kiezer een themaprofiel had dat eerder links- dan rechtsliberaal was. Dat is nu wat weggedeelsterd en rond klimaat en milieu scoort Open Vld niet opvallend hoog
- De thema-volgorde van de N-VA-kiezers lijkt wellicht het meeste op die van het Vlaamse electoraat in zijn geheel. Maar *staatshervorming* schiet er uit aan de hoge kant. Maar zelfs bij de uitgesproken nationalistische N-VA is het slechts het elfde thema, zelfs als de kiezer aan dat thema wordt herinnerd (in ons gesloten-vraag-format). Verder scoort *migratie* opvallend hoog bij N-VA-kiezers
- VB-kiezers gaan volop voor twee uitgesproken thema's: *migratie* en ook *criminaliteit* scoren hoog, *klimaat* opvallend laag

Besluit belang politieke thema's

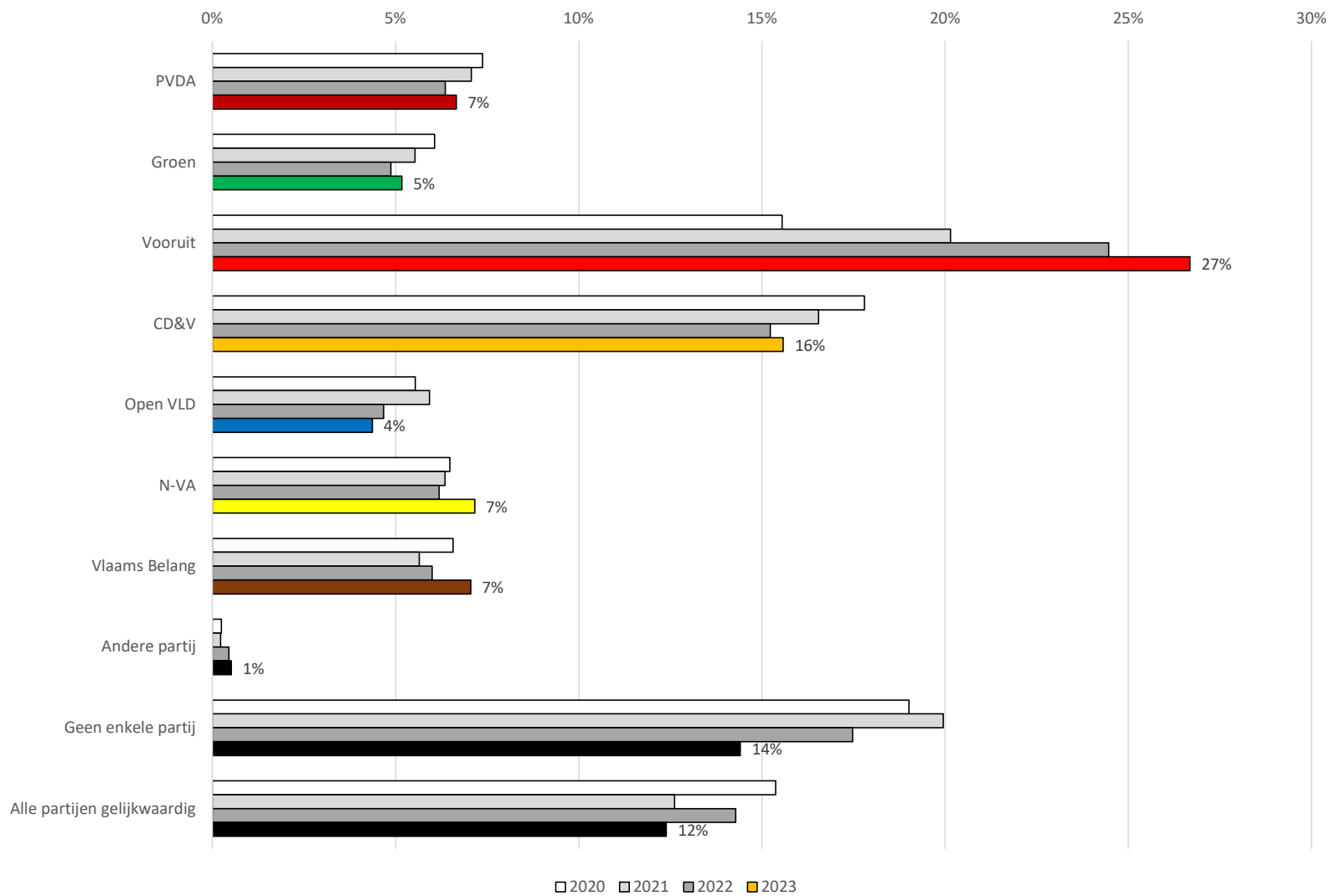
- Op slechts één jaar tijd zien de besognes van de Vlamingen er helemaal anders uit, de wijziging is substantieel. De verandering vorig jaar van 2021 naar 2022 was reeds spectaculair (door Oekraïne) maar ook in 2023 is er opnieuw heel wat bewogen. De rust is nog niet weergekeerd en er is nog geen stabilisatie van het themabelang ingetreden (die er wel was in 2020 en 2021, de coronajaren)
- Migratie, economie en politieke vertegenwoordiging lijken de top-thema's te zijn, vooral in de open vraag maar ook volgens de gesloten-vraagmethode. Economie gaat dan vooral over de inflatie en de koopkracht van burgers, dus er zit een aspect van ongelijkheid en koopkracht onder. Energie en internationale veiligheid (en gezondheidszorg) zijn op hun retour
- Die mix van thema's lijkt (nog) slecht(er) weer aan te kondigen voor de regeringspartijen. De overwinning van het Vlaams Belang in 2019 kon zondermeer aan het belang van het migratiethema worden toegeschreven; nu is dat thema helemaal terug aan de top van de ranking. Dat de politiek zelf als een belangrijk probleem wordt beschouwd, wijst ook al in de richting van kiezers die zich afkeren van de traditionele en/of regeringspartijen. Voeg daarbij nog de diepe zorgen die veel Vlamingen zich maken over hun koopkracht (en de ongelijkheid), dat werken we straks nog verder uit, dan lijkt het er op dat zich wel eens een perfecte storm aan het vormen zou kunnen zijn: zowel op de nieuwe (migratie) als op de oude breuklijn (economie) is er diep ongenoegen, en dat is overgoten met een verder stijgende ontevredenheid met de politiek zelf
- Maar een eventuele vertaling van het themabelang naar de verkiezingsuitslag en de sterkte van de partijen hangt af van het eigenaarschap van thema's, dat bespreken we nu in de volgende slides

5. Issue ownership

Eigenaarschap van thema's

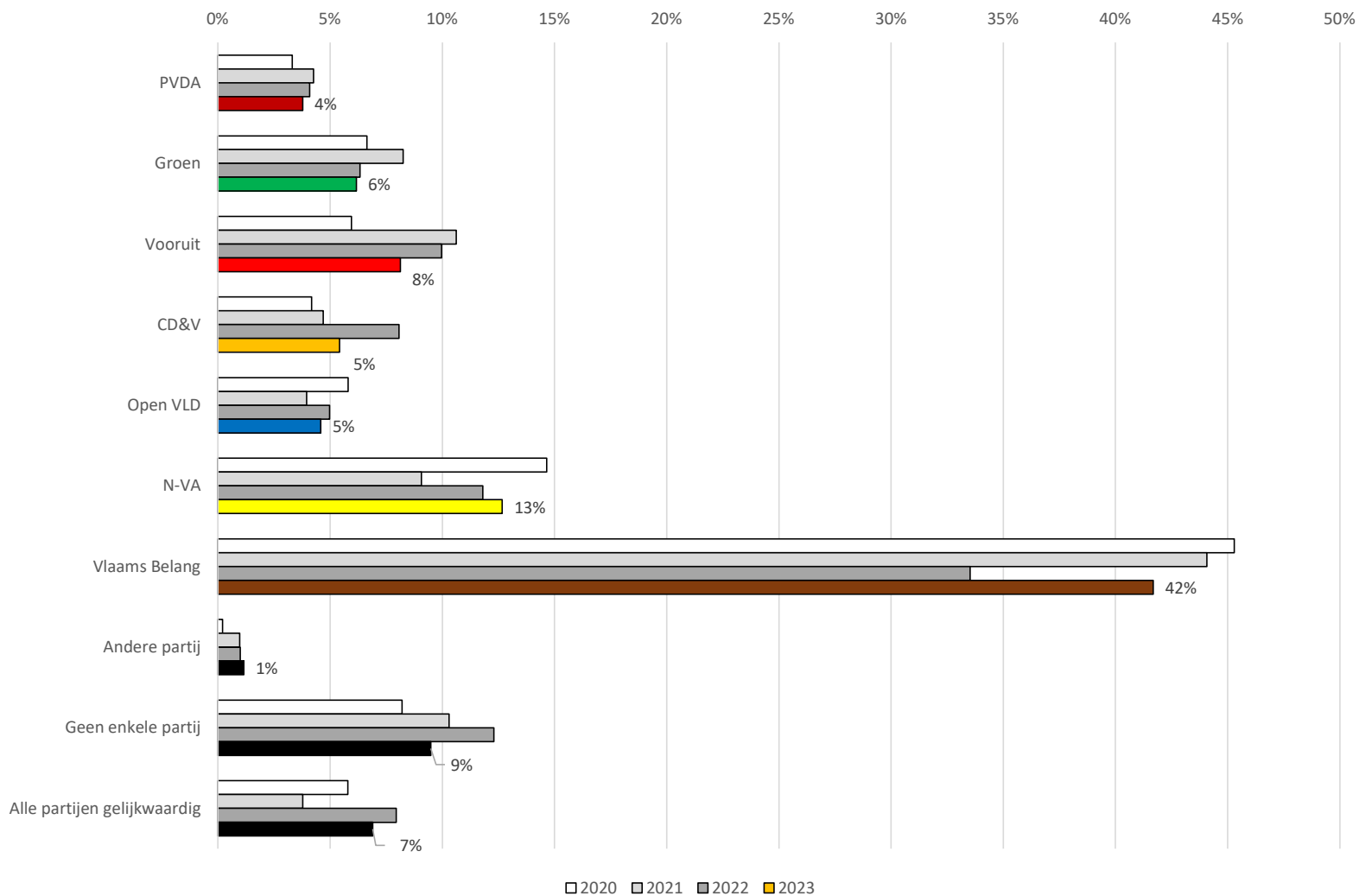
- *Partijen verschillen in de mate dat ze thema's belangrijk vinden. Welke van de Vlaamse partijen hecht volgens u het meeste belang aan het thema x?*
- *Issue ownership* is een belangrijke oorzaak van stemmen voor een partij. Als een kiezer een partij als de eigenaar beschouwt van een thema én dat thema belangrijk vindt, dan stijgt de kans sterk dat die kiezer op die partij stemt
- Partijen met een scherp themaprofiel trekken dus de themakiezers aan, partijen zonder themaprofiel trekken kiezers aan die niet bepaald om specifieke thema's geven (globaal genomen hechten steeds meer mensen meer belang aan specifieke thema's)
- Internationaal onderzoek geeft aan dat thematisch stemmen doorheen de tijd aan belang heeft gewonnen, dat maakt een scherp issueprofiel steeds belangrijker
- We testen in 2023 elf verschillende thema's, dezelfde als in 2022 (toen kwamen er tov. 2021 energie en internationale veiligheid bij)

Gezondheidszorg

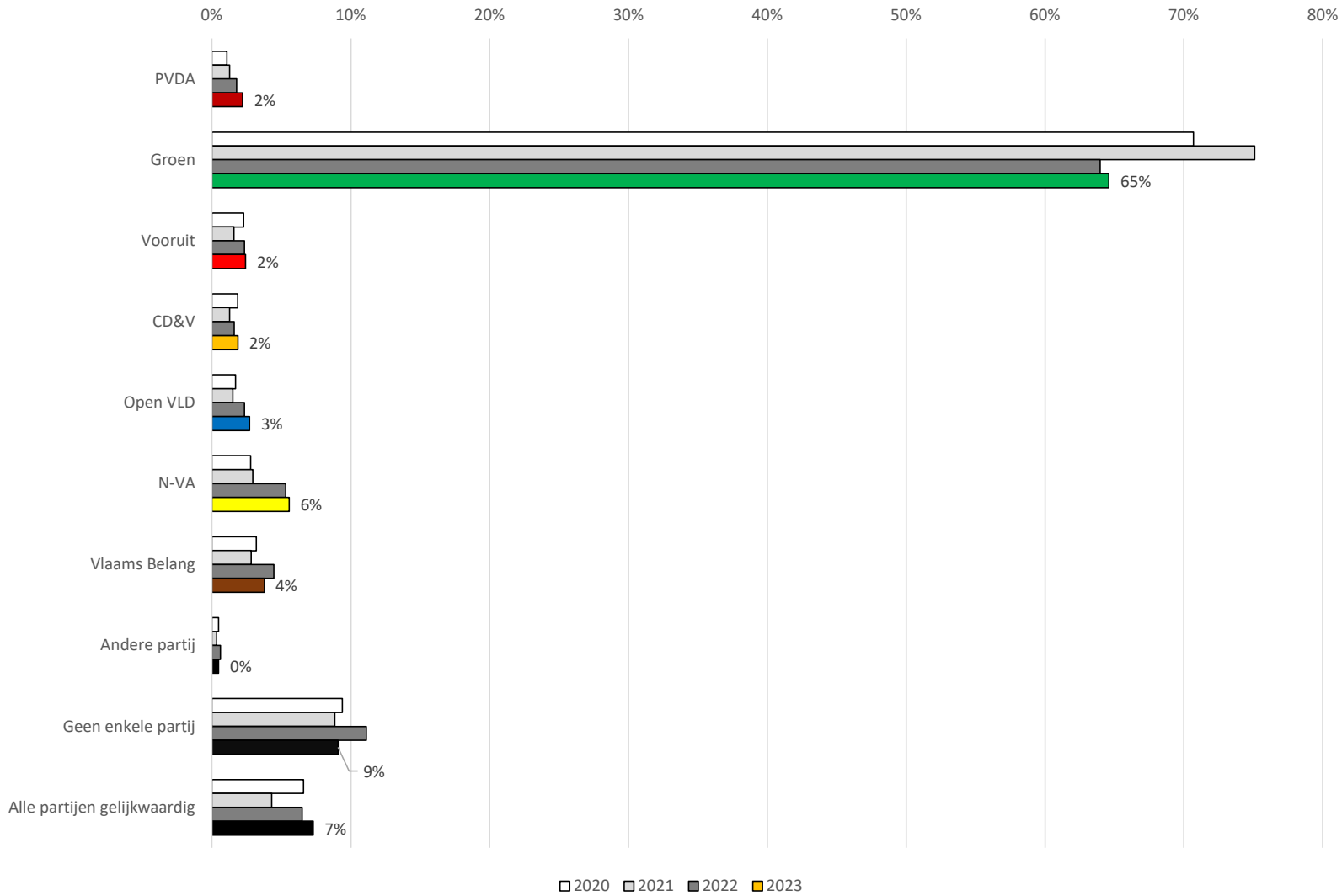
- Duidelijk Vandenbroucke-effect was er al in 2021 en in 2022. Dat wordt doorgetrokken in 2023. Vooruit zit steeds steviger in het zadel als de eigenaar van gezondheidszorg (wel geen statistisch significante groei sinds 2022)
- Alleen CD&V biedt nog wat weerwerk, alle andere partijen op gelijkaardige hoogte (rond 5%)

Migratie

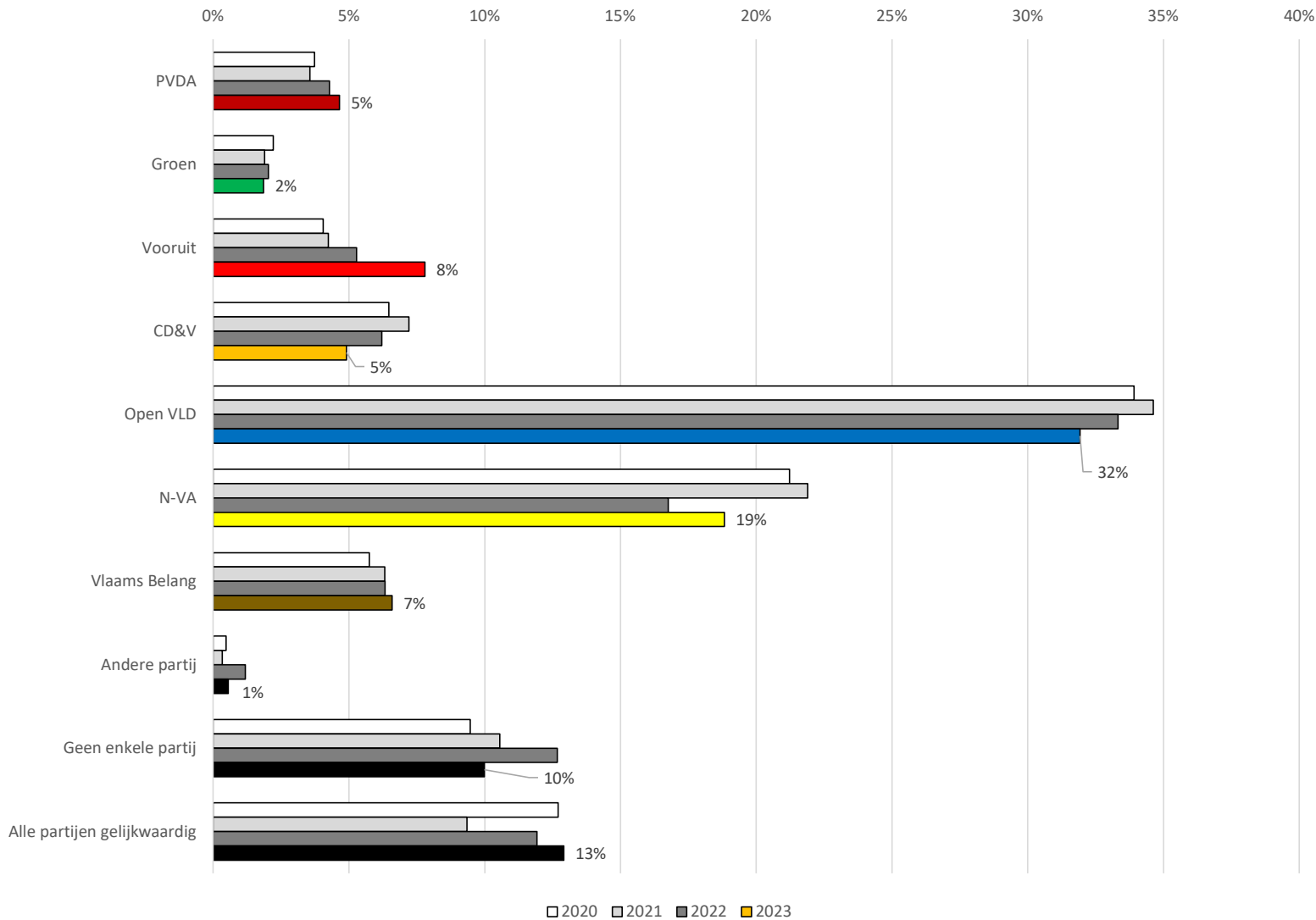
- Migratie is anno 2023 wellicht het belangrijkste thema, dus het eigenaarschap van dit thema heeft potentieel grote electorale gevolgen
- Vlaams belang blijft eigenaar van migratie, er is zelfs een significante winst tov. 2022 ($p=0,03$). Tussen 2021 en 2022 verloor de partij wat aan marktleiderschap, dat is nu bijna helemaal weggewerkt
- Er is nog een partij die significant wijzigt, en dat is de CD&V die van 8% naar 5% zakt ($p=0,00$). In 2022 was partij nog gestegen, maar doordat Sammy Mahdi geen staatsecretaris van migratie meer is, is de renomme die de partij op dit thema heeft terug naar beneden. Nicole De Moor (ook CD&V) kan dat blijkbaar niet compenseren voorlopig.
- Geen enkele andere wijziging 2022-2023 is significant, veel stabiliteit. De kaarten rond migratie zijn verdeeld

Klimaat

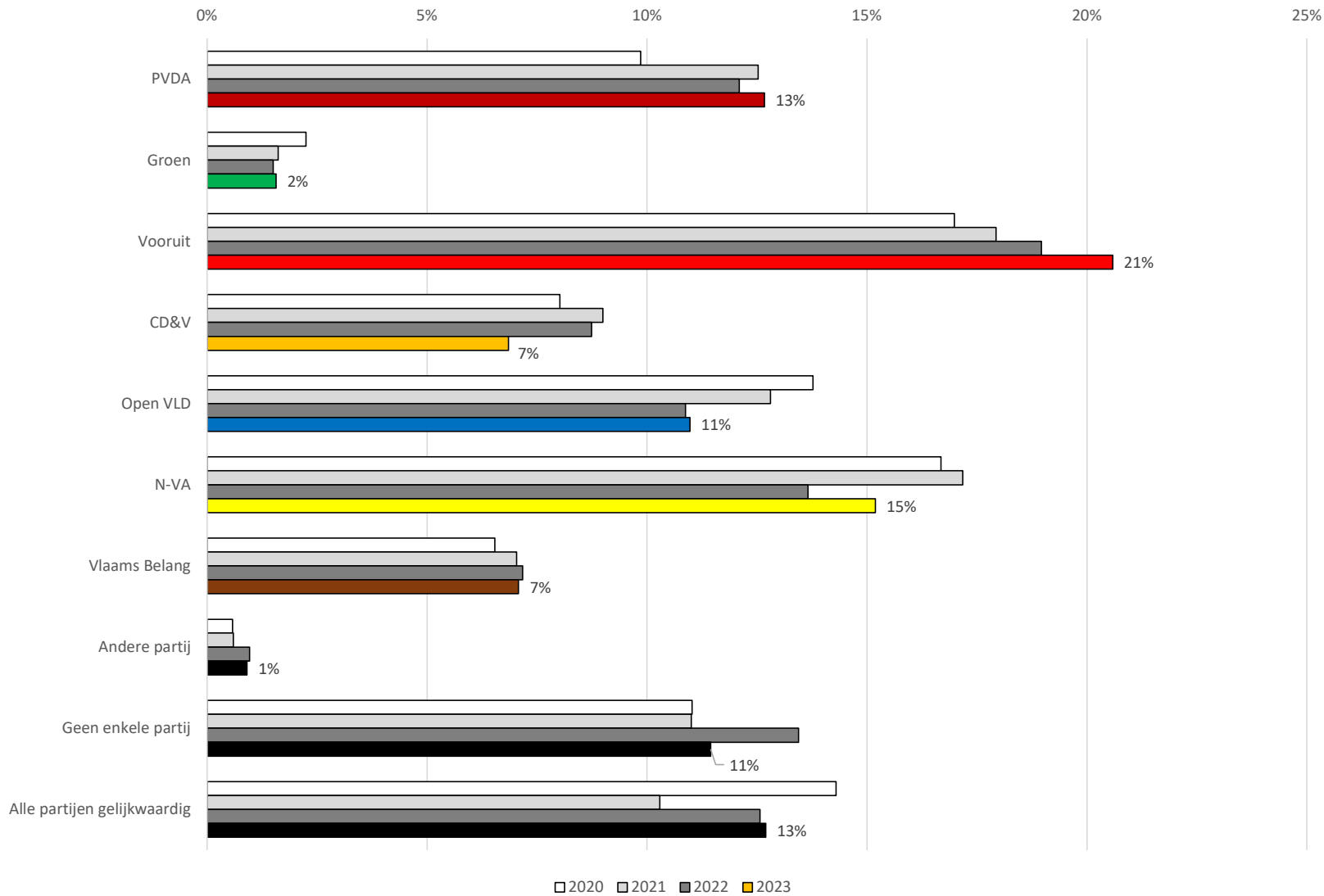
- Klimaat is hét voorbeeld van een ijzersterk issue ownership, voor Groen. In 2022 verloor de partij van haar pluimen, maar dat is gestabiliseerd in 2023 (op een heel hoog niveau)
- Toch is er onder de andere partijen geen enkele echte challenger die vooruitgang maakt. Ook de kleine stijging van de N-VA is niet significant
- Noteer dat klimaat geen belangrijk thema is in 2023 (noch in de voorgaande jaren). Dus de electorale winst van het eigenaarschap er van moet niet te hoog worden ingeschat

Economie

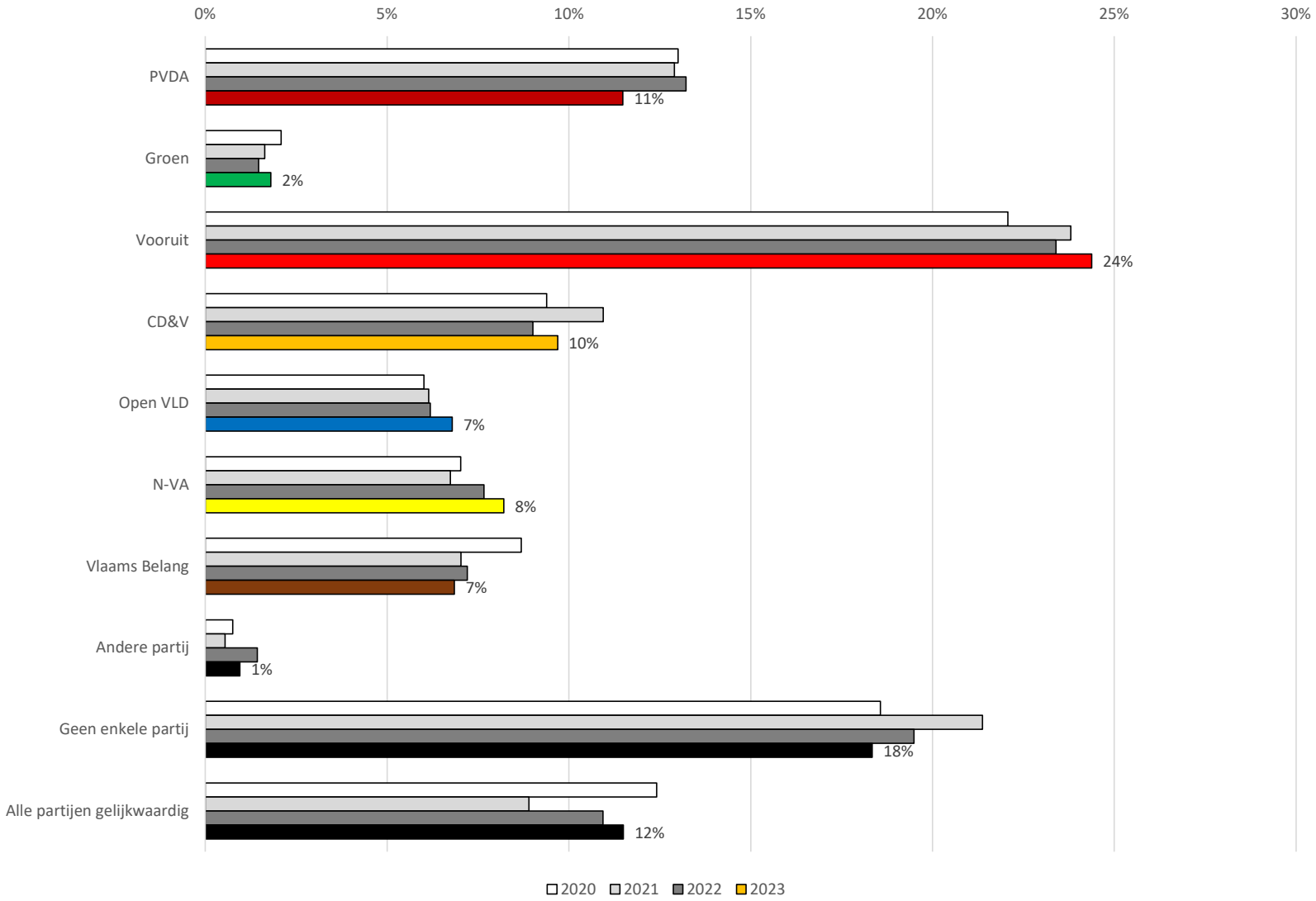
- Economie is een belangrijk thema waar mensen van wakker liggen, dat maakt het eigenaarschap er van relevant
- Open Vld eigenaar van economie, N-VA is runner-up. Beiden bewegen wat, maar niet significant
- Interessant is wel dat een linkse partij, Vooruit, een mooie sprong maakt, die ook nog eens significant is ($p=0,00$)
- Verder weinig tot geen beweging

Werkgelegenheid

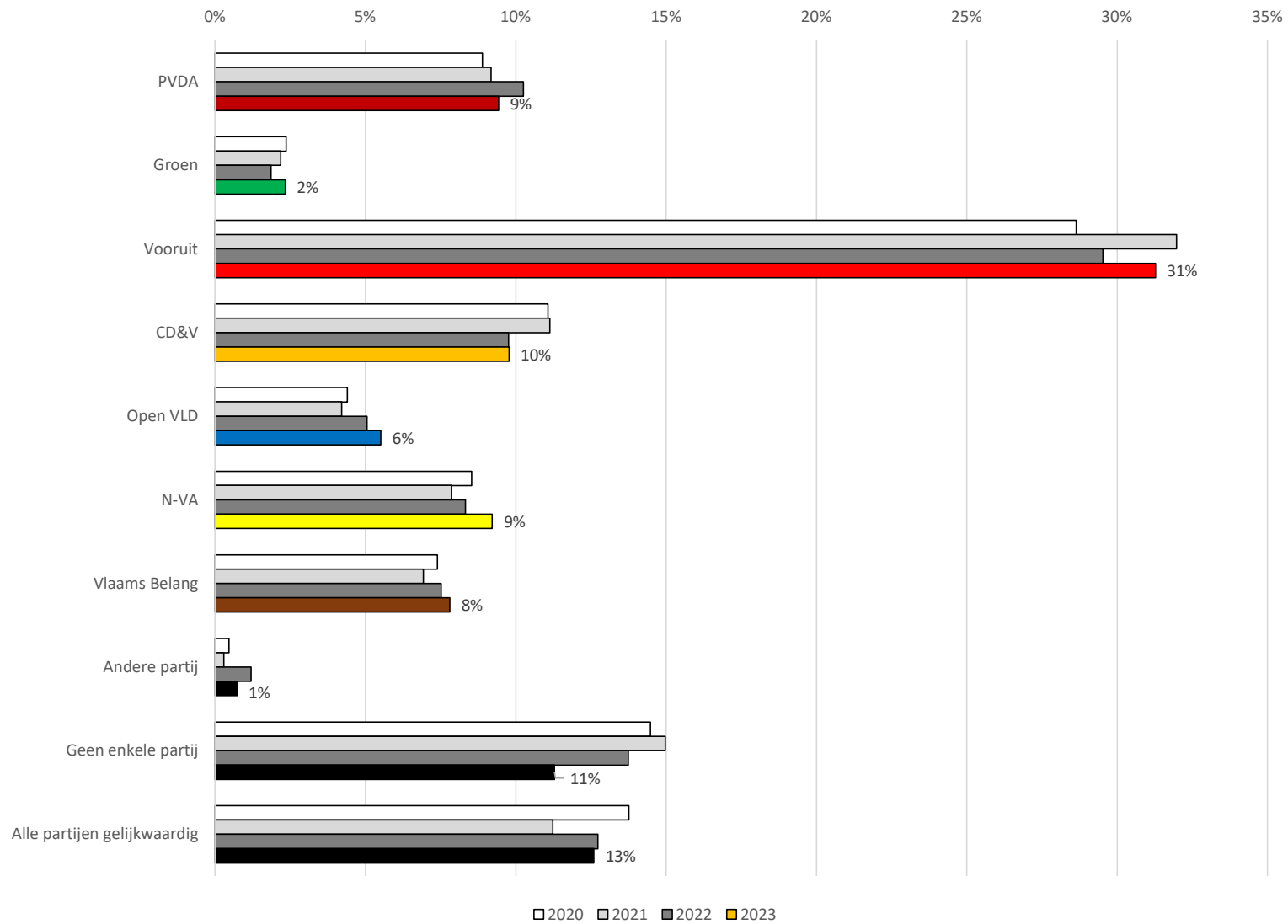
- Werkgelegenheid is veel meer gecontesteerd als thema, met een heel pak partijen die om eigenaarschap strijden
- In 2023 lijkt Vooruit nu toch langzaam het laken naar zich toe te trekken, hoewel de groei tov. 2022 niet statistisch significant is. Het is de enige partij die zijn greep wat kan verhogen
- Al de rest trappelt ter plaatse

Pensioenen

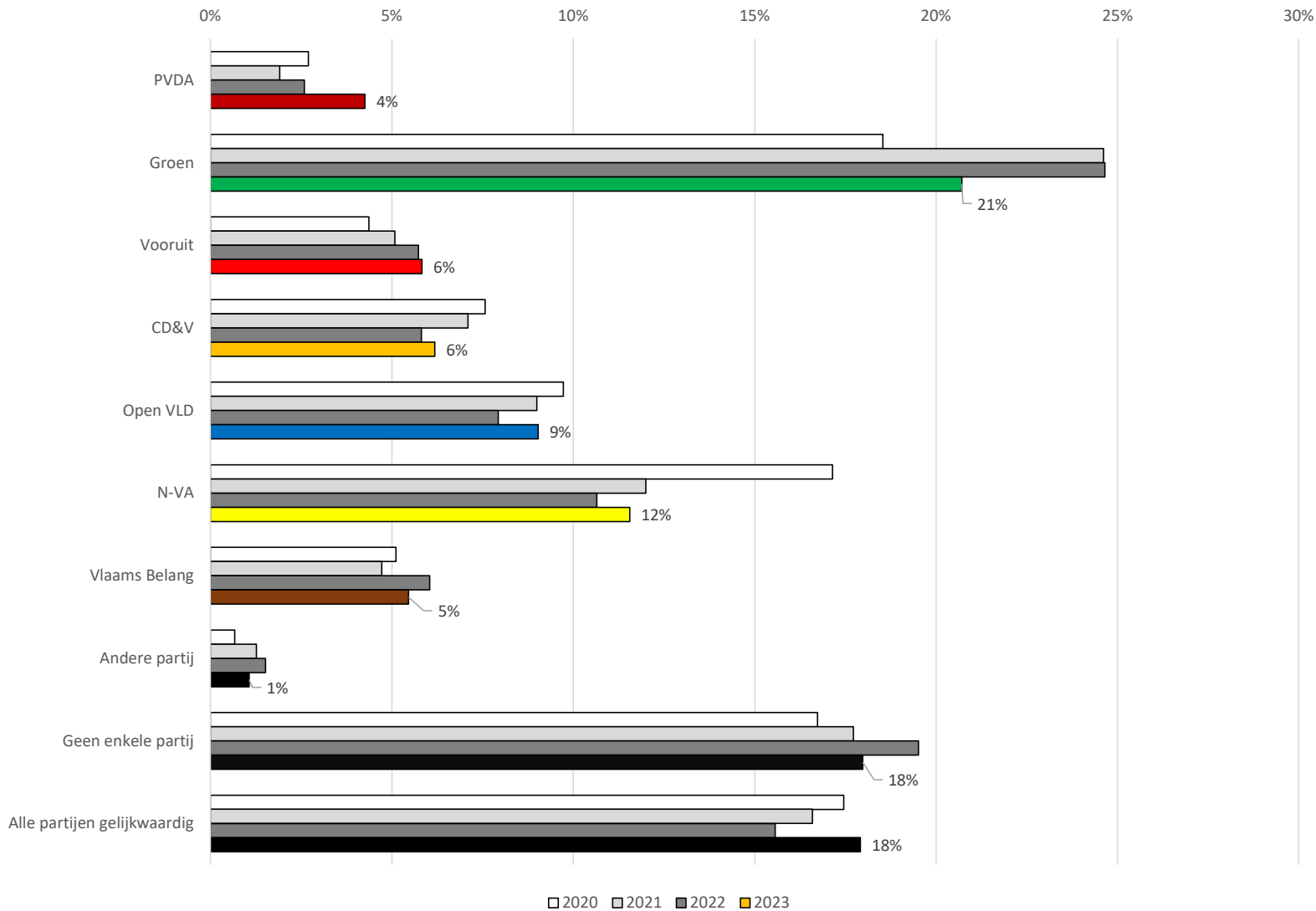
- Geen enkele significante wijziging, Vooruit blijft marktleider en bouwt zijn voorsprong verder uit (zij het niet significant tov. 2022)

Sociale zekerheid

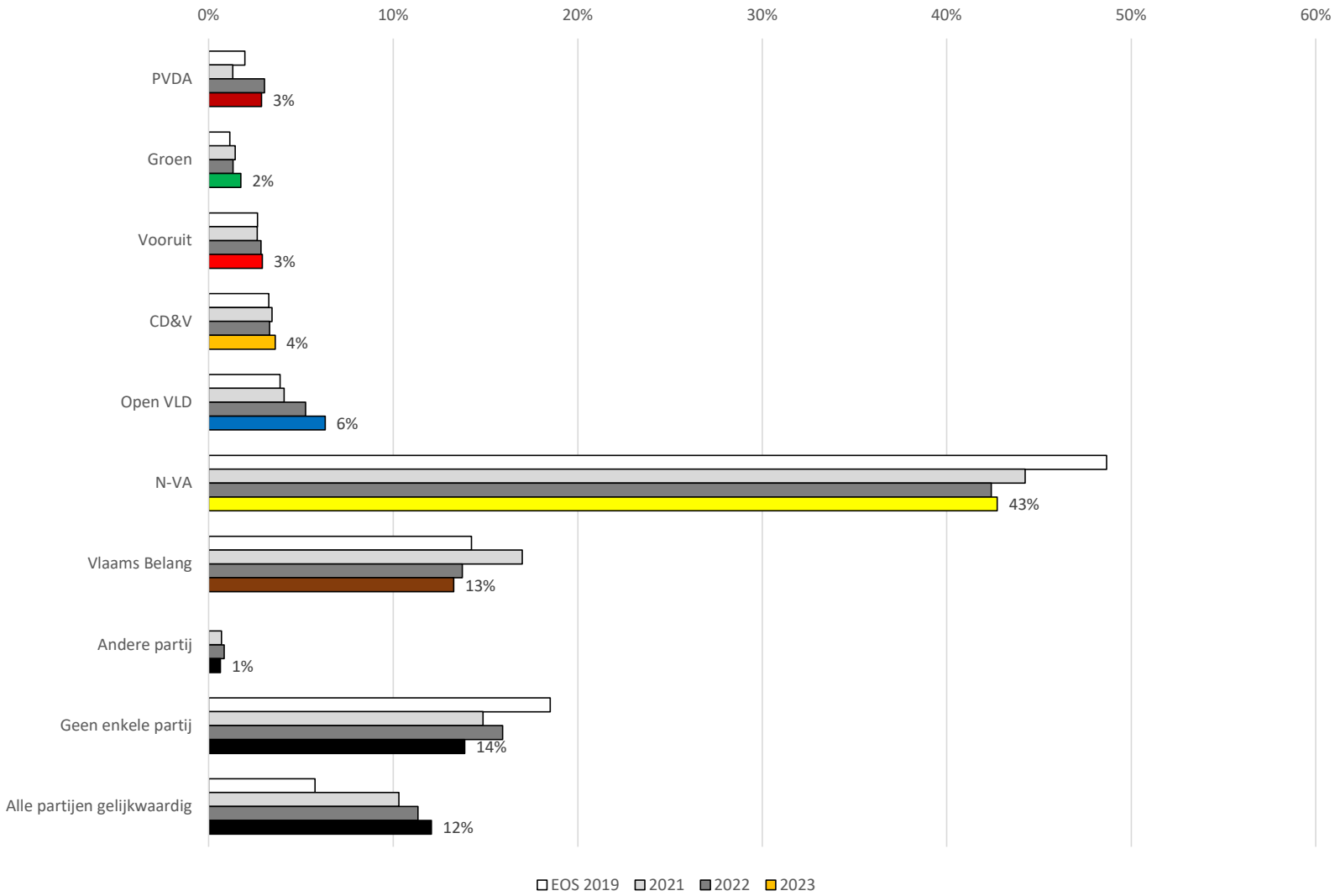
- Geen enkele significante wijziging, Vooruit blijft issue owner

Mobiliteit

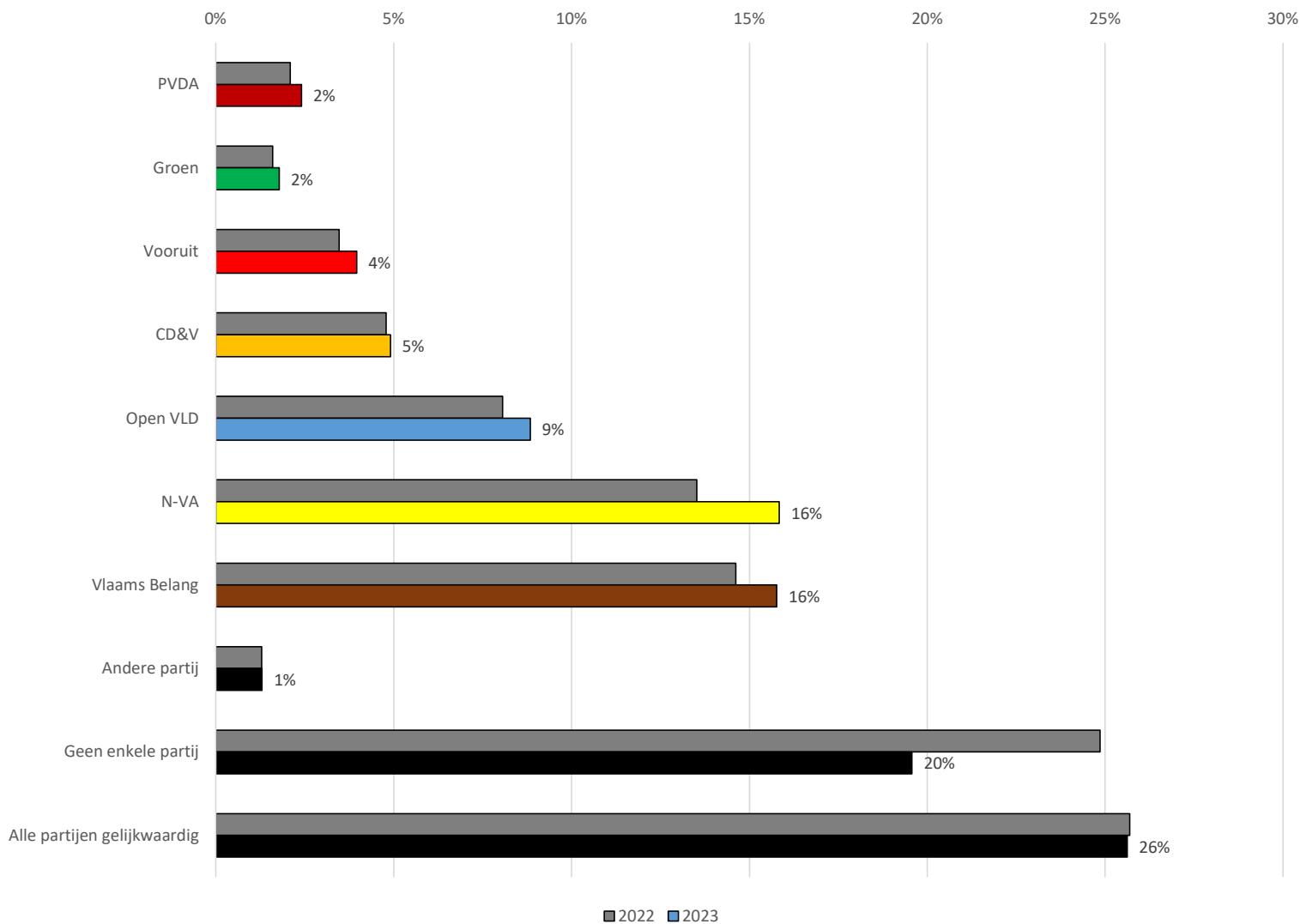
- Groen claimde in 2021 het ownership, en verliest daar nu een stukje van, het verlies is significant ($p=0,01$). Toch blijft de partij duidelijk aan de kop van het peloton
- PVDA maakt de omgekeerde beweging, en groeit significant ($p=0,01$). Maar de partij komt niet in de buurt van Groen
- Bij de andere partijen beweegt er nauwelijks wat tussen 2022 en 2023
- Opvallend: meer dan één op drie kiezers ($18\%+18\%$) wijst geen eigenaarschap toe. Dit is dus nog een potentieel wingewest, waarop partijen zich een reputatie kunnen uitbouwen. Anderzijds: mobiliteit is geen belangrijk thema dus er veel kiezers mee werven is weinig waarschijnlijk

Staatshervorming

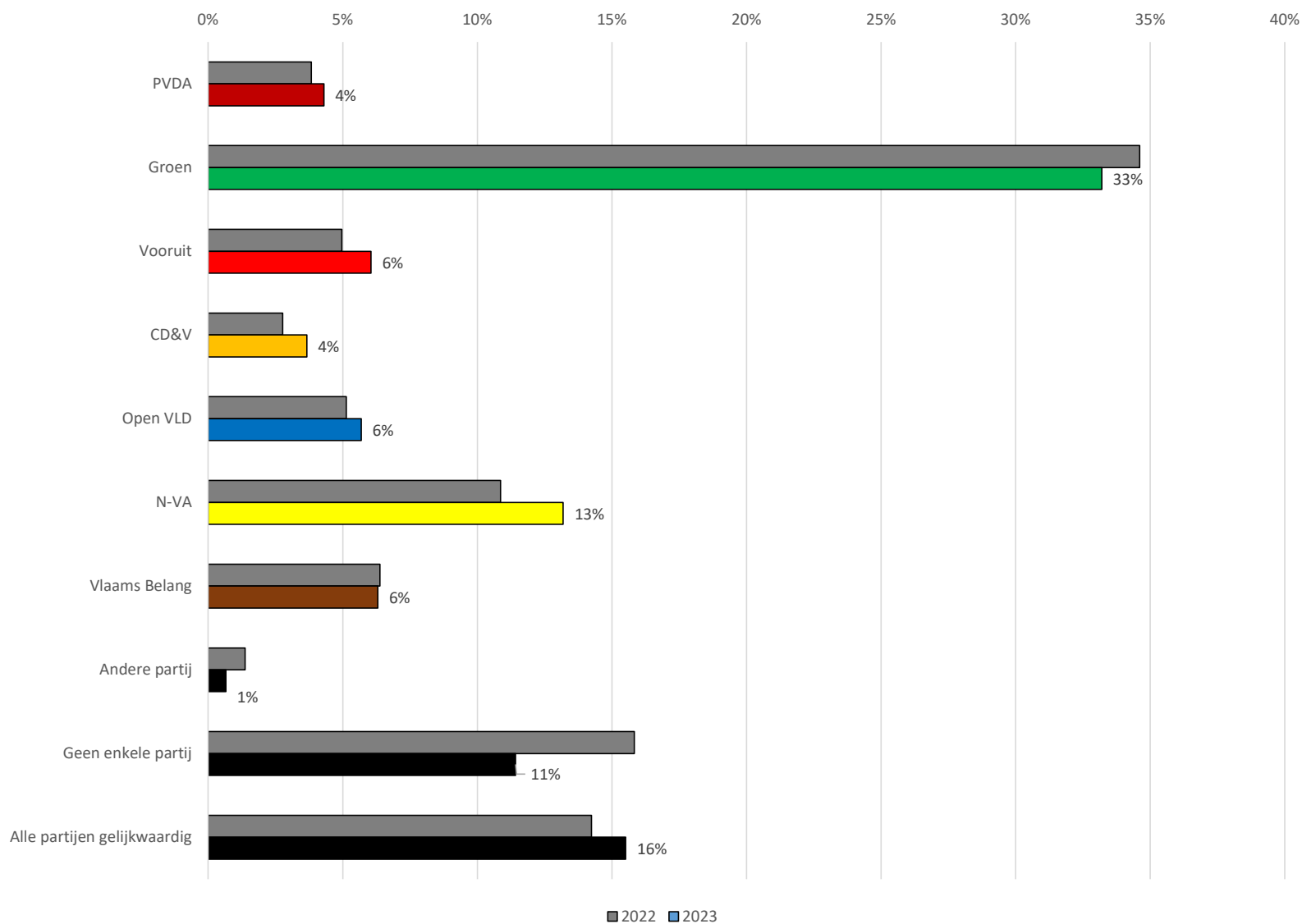
- N-VA onbedreigde eigenaar, Vlaams belang is challenger maar komt niet in de buurt
- Geen enkele wijziging tussen 2022 en 2023 is statistisch significant
- Gezien het weinige belang dat kiezers aan dit thema hechten, kan het electorale effect van eigenaarschap van dit thema als laag worden ingeschat

Internationale veiligheid

- Dit is een nieuw thema, dat we in 2022 voor het eerst bevroegen. Het belang van het thema daalde erg sterk tussen 2022 en 2023
- De grootste groepen kiezers associëren het thema met ‘geen enkele partij’ is of geven aan dat ‘alle partijen gelijkwaardig zijn’. Er zijn dus veel mensen die helemaal geen eigenaarschap van dit thema zien
- Wat toch merkwaardig blijft, is de zwakke score van de Open Vld. Met de zeer zichtbare en de als staatsman handelende premier De Croo zou de Vld hier een kanseliersbonus moeten hebben kunnen claimen, maar dat is niet het geval. Van een *rally around the flag effect* is geen sprake
- Het zijn de rechtse partijen N-VA, federaal in de oppositie (Francken?), en Vlaams Belang, overal in de oppositie, die zich het meest hebben kunnen profileren

Energie

- Nieuw thema, dat we in 2022 voor het eerst bevroegen
- Groen is en blijft de onbetwiste eigenaar, N-VA is de challenger, maar op grote afstand. De stijging van N-VA tussen 2022-2023 is niet significant
- Oorzaken van Groen-ownership zijn wellicht meervoudig: (1) de bekende voorkeur van Groen om uit kernenergie te stappen (dat is één van kernpunten van de partij, historisch gezien), (2) het hebben van de verantwoordelijke minister voor energie in de federale regering (Tinne Van der Straeten)
- Noteer dat Groen het laatste jaar schijnbaar en paar serieuze toegevingen heeft moeten doen in het kernenergie dossier, maar dat heeft het eigenaarschap van de partij niet negatief beïnvloed
- De strategie van de N-VA om zich ook op (kern)energie te profileren, met regelde interventies van voorzitter Bart De Wever, heeft de partij dus toch ook een zekere renommée op het thema bezorgd

Besluit thema-eigenaarschap

- Sommige thema's zijn in de perceptie van de kiezers stevig vastgeklonken aan partijen, en dat is stabiel; er zijn wijzigingen tussen 2022 en 2023, maar ze zijn beperkt
- In Vlaanderen zijn er, onder de elf thema's die we bevroegen, acht thema's die stabiele (of tenminste stevige) eigendom zijn van partijen: migratie (VB), criminaliteit (VB), klimaat (Groen), energie (Groen), mobiliteit (Groen), sociale zekerheid (Vooruit), gezondheidszorg (Vooruit), staatshervorming (N-VA), economie (Open Vld). Voor pensioenen (Vooruit), werkgelegenheid (Vooruit), en Internationale veiligheid (Vlaams Belang) is er wel een duidelijke *marktleider* maar niet echt een *eigenaar*
- De CD&V (en de PVDA) is de enige partij zonder duidelijk eigenaarschap. Er is daarin ook nauwelijks verschil tussen 2020, 2021, 2022 en 2023. Het zou kunnen dat de CD&V wel eigenaar is van thema's die we niet bevroegen (vb. onderwijs of welzijn) maar dan gaat het in ieder geval om eigenaarschap van een minder belangrijk thema (althans minder belangrijk volgens kiezers). Op migratie was CD&V zich in 2022 een zekere naam aan het maken, maar het Vlaams Belang was ruimschoots buiten schot, en na het vertrek van Sammy Mahdi als staatssecretaris van migratie lijkt de daling al weer ingezet
- In het algemeen kan je stellen dat ook in het laatste jaar, net zoals de jaren voorheen (vooral 2020-2021), Vooruit het meest... vooruit is gegaan qua eigenaarschap. Op zes thema's gaat de partij vooruit (niet significant). De linkse partij blijft wel de onmiskenbare marktleider voor alle sociaal-economische thema's. Dat bevestigt dat Vooruit er in slaagt om zich terug op haar traditionele thema's een smoel te verwerven, nu ook meer en meer op het thema economie
- N-VA heeft alleen staatshervorming als *home turf*, maar scoort op vele thema's' tweede of derde (energie, internationale veiligheid, mobiliteit, werkgelegenheid, economie, en migratie). Dus de partij heeft wel degelijk een thematisch gezicht of veel gezichten

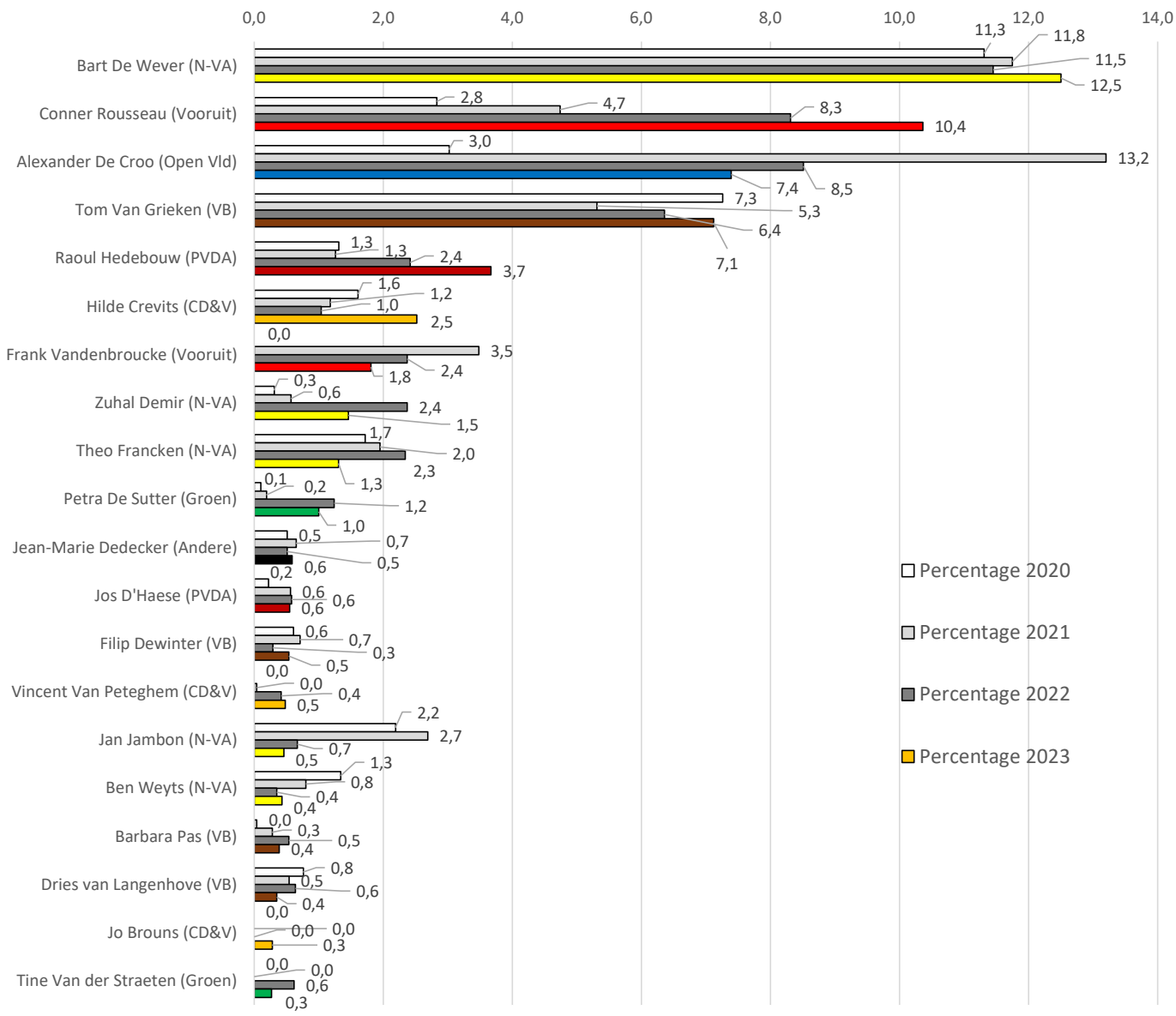
10. Populariteit politici

Populariteit van politici

- *Door welke politicus voelt u zich op dit moment het best vertegenwoordigd?*
- Respondenten schreven één naam op, ze kregen *geen* lijst van politici voorgeschoteld. Dat levert een veel scherper onderscheid tussen politici op; de vraag peilt naar de naam waar een respondent spontaan aan denkt
- Alleen politici met +10 absoluut aantal vermeldingen worden meegenomen.
- Meest populaire antwoord: *Geen enkele politicus* = 31% (598 respondenten)
 - Heel veel burgers voelen zich expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd
 - Deze categorie staat los van de 'weet niet' categorie in het codeerschema, en bevat enkel respondenten die expliciet 'geen enkele', 'geen', ... aangaven
 - Sinds 2022 is dat aantal 'niet-vertegenwoordigden' constant gebleven (was toen 32%)
- 1.323 respondenten gaven wél een naam op.

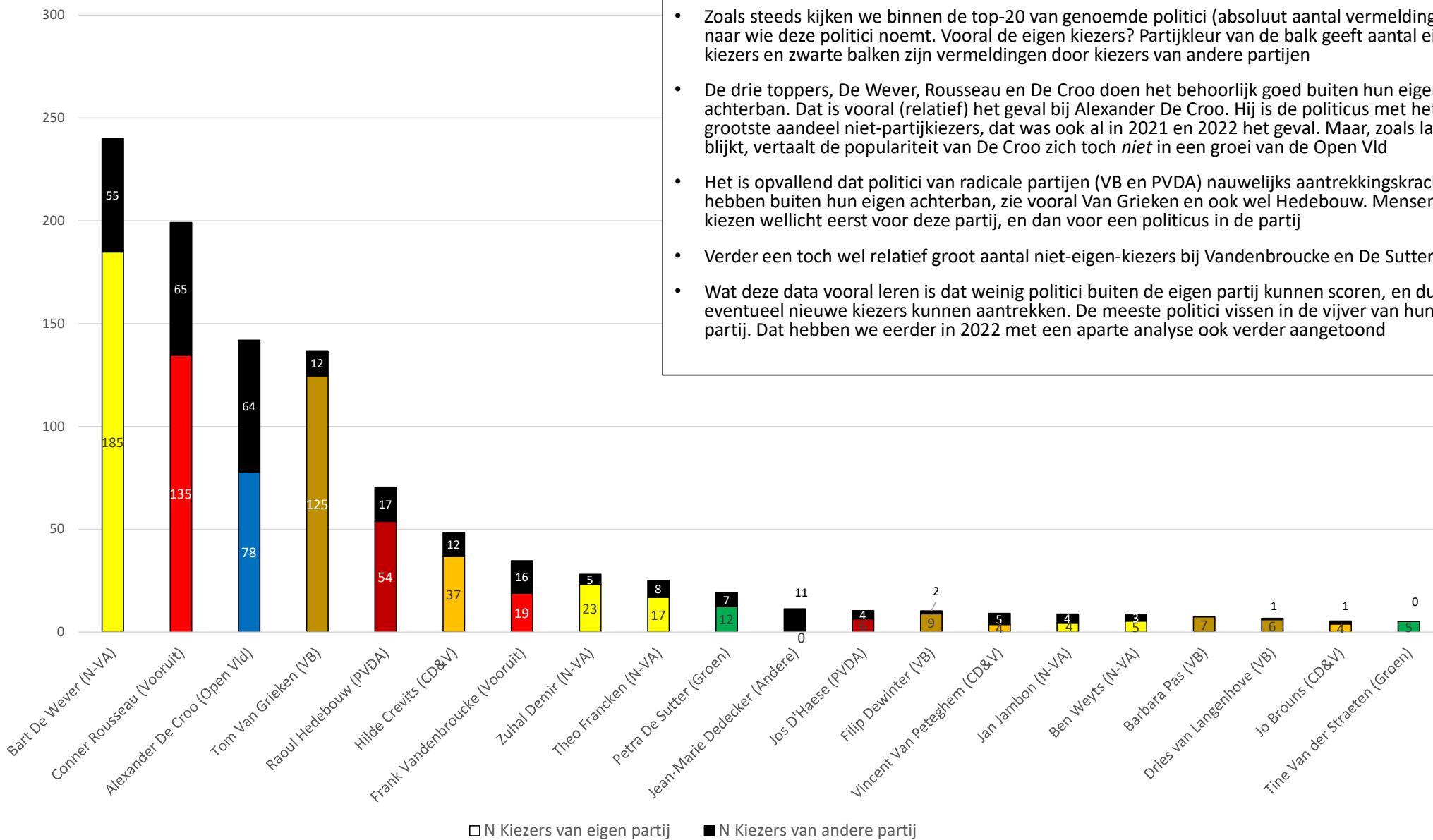
Wie voelt zich door geen enkele politicus vertegenwoordigd?

- We draaiden regressie-analyse die de 598 personen (31%) die zich expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd voelen vergelijkt met de 1.323 die wél een naam opgaven
- Socio-demografische kenmerken hebben beperkte effecten op zich door niemand vertegenwoordigd voelen: lager opgeleiden (voorspelde kans in het model van 27%) en mensen met een buitenlandse achtergrond (28%) rapporteren *minder* vaak dat ze door niemand vertegenwoordigd worden in vergelijking met mensen die hun middelbaar afwerkten (36%) en zonder een buitenlandse achtergrond (35%); anderzijds zien we dat respondenten uit verstedelijkte gemeenten (41%) vaker aangeven dat ze zich door geen enkele politicus vertegenwoordigd voelen dan respondenten uit de andere clusters (tussen de 31 en 33%)
- Linkse kiezers voelen zich minder vertegenwoordigd door een politicus dan rechtse (meest links = 36% niet-vertegenwoordigd, meest rechts = 17%). Wellicht de sterke aanwezigheid van het Vlaams Belang?
- Mensen met lage politieke interesse voelen zich minder vertegenwoordigd (minst interesse = 49%; meest interesse = 22%)
- We zien een gelijkaardig effect van tevredenheid met democratie (meest ontevreden = 45%; meest tevreden = 20%)
- Ook partijvoorkeur maakt een verschil, vooral dan kiezers die blanco stemmen (68%) en kiezers die niet zouden gaan stemmen (60%), alsook kiezers die aangeven voor een andere partij te stemmen (70%). Anderzijds zien we dat bij Vooruit (22%), N-VA (19%) en Open VLD (20%) de kans kleiner is dat een respondent zich door geen enkele politicus vertegenwoordigd voelt. Niet onlogisch, aangezien de top drie van populaire politici zich bij deze partijen bevindt
- Zich niet vertegenwoordigd voelen door een bepaalde politicus hangt dus sterk samen met andere indicatoren van politiek ongenoegen en onbehagen maar ook, toch opvallend, met zich links plaatsen en voor Groen stemmen

□ Percentage 2020
 □ Percentage 2021
 ■ Percentage 2022
 ■ Percentage 2023

- Cijfers in de grafiek zijn de top-20 (anno 2023) percentages respondenten die spontaan de politicus/a noemen als degene die hen het meeste vertegenwoordigt. Het zijn dus lage cijfers want er is veel spreiding
- Bart De Wever blijft de onbetwistbare nummer één in Vlaanderen. In 2021 werd hij eenmalig voorbijgestoken door Alexander De Croo (toen coronabonus) maar in 2022 en ook 2023 zit De Wever terug op zijn troon (zoals in 2020). Er zit geen sleet op, hij schijnt zijn positie zelfs nog te versterken (maar het verschil is niet significant in vergelijking met 2022)
- Alexander De Croo wordt nummer drie, was vorig jaar nummer twee. Zakt verder weg, hoewel het verlies ook hier niet significant is tegenover 2022. Geen enkele andere Open Vld-politicus staat in de top-20
- Conner Rousseau blijft sterk en significant doorgroeien tegenover vorig jaar. Op vier jaar tijd is hij één van de meest populaire politici van Vlaanderen geworden die de premier gepasseerd is. Hij is de tweede meest populaire in 2023
- De 'grote vier' worden afgesloten met Tom Van Grieken, die niet veel beweegt. Daarna gaapt er een kloof
- Raoul Hedebouw klinkt langzaam verder op maar blijft op positie 5 ver van de top verwijderd. Ook Hilde Crevits doet het significant beter dan vorig jaar, ze is de eerste CD&V-er in de lijst. Frank Vandenbroucke gaat verder naar omlaag (hoewel niet significant). De hyperaandacht door corona is weg en hij is minder top of mind
- Nog opvallend: lage en dalende score (maar niet significant verschillend tegenover vorig jaar) van Vlaams minister president Jan Jambon (plaats 15 slechts). Zuhal Demir heeft door haar zichtbaarheid in het stikstofdossier *geen* spong voorwaarts gemaakt, ze daalt zelfs wat. Theo Francken daalt wat maar blijft de eerste niet-voorzitter of niet-minister in de lijst. De grote populariteit van Bart De Wever maakt het allicht moeilijk voor andere N-VA-ers om hoge ogen te gooien (respondenten konden slechts één naam noemen)
- Van een grote populariteit is bij CD&V-hoop Sami Mahdi voorlopig niet veel te merken. Hij zit net niet in de top-20. Er waren 5 respondenten die hem noemden. Mahdi stond in 2022 wél nog in de top-20, nu staat hij er net buiten (plaats 21). CD&V doet het hier dus minder goed. Jo Brouns, toch zeer zichtbaar door stikstof, komt nieuw binnen in de top-20 maar op laag niveau. Er is geen enkele CD&V-politicus die potten breekt, zie ook Vincent van Peteghem
- Hetzelfde kan gezegd worden van Groen. Petra De Sutter staat op plaats 10, Tine Van Der Straeten op 20. Federale regeringsdeelname van Groen wordt niet echt verzilverd in persoonlijke populariteit
- Opvallend is ook dat Jean-Marie Dedecker in de top-20 blijft. Er is de laatste vier jaar nauwelijks iets van zijn populariteit verdwenen. Als onafhankelijke zonder uitvoerend of partij-mandaat blijft hij een aantal kiezers charmeren. Dat is ook een beetje het verhaal van Filip Dewinter (die is zelfs nieuw in de top-20, dat is ook het geval met Barbara Pas)

- Zoals steeds kijken we binnen de top-20 van genoemde politici (absoluut aantal vermeldingen) naar wie deze politici noemt. Vooral de eigen kiezers? Partijkleur van de balk geeft aantal eigen kiezers en zwarte balken zijn vermeldingen door kiezers van andere partijen
- De drie toppers, De Wever, Rousseau en De Croo doen het behoorlijk goed buiten hun eigen achterban. Dat is vooral (relatief) het geval bij Alexander De Croo. Hij is de politicus met het grootste aandeel niet-partijkiezers, dat was ook al in 2021 en 2022 het geval. Maar, zoals later blijkt, vertaalt de populariteit van De Croo zich toch *niet* in een groei van de Open Vld
- Het is opvallend dat politici van radicale partijen (VB en PVDA) nauwelijks aantrekkingskracht hebben buiten hun eigen achterban, zie vooral Van Grieken en ook wel Hedebouw. Mensen kiezen wellicht eerst voor deze partij, en dan voor een politicus in de partij
- Verder een toch wel relatief groot aantal niet-eigen-kiezers bij Vandenbroucke en De Sutter
- Wat deze data vooral leren is dat weinig politici buiten de eigen partij kunnen scoren, en dus eventueel nieuwe kiezers kunnen aantrekken. De meeste politici vissen in de vijver van hun partij. Dat hebben we eerder in 2022 met een aparte analyse ook verder aangetoond

Inzoomen op kiezers van Rousseau en Van Grieken: voorbij de jonge kiezer?

- Vorig jaar in DS2022 verkenden we de kenmerken van de kiezers die één van de vier grote kanonnen vermeldden. Dat doen we nu in DS2023 niet opnieuw (resultaten zouden niet sterk afwijken)
- Maar in DS2022 bleek dat zowel Conner Rousseau als Tom Van Grieken uitgesproken populair waren bij jongeren. Maar de vraag is of die twee (jonge) politici langzaam uit de jongerencirkel kunnen breken en ook bij ouderen populairder worden. We hebben nu vier edities van De Stemming, en kunnen dus vergelijken over vier jaar heen. We bekijken dat in een regressie-analyse waarbij we de data van de vier De Stemmingen samenvoegen en leeftijd als voorspeller van het vermelden van Rousseau/Van Grieken met jaartal 'interageren'
- Voor Rousseau (data niet getoond op slide) blijft leeftijd in 2023 een sterke voorspeller van vermeld worden. Vergelijkend door de jaren heen zie je dat bij de 18-jarigen de populariteit van Rousseau steeg van 4% in 2020 tot 11% in 2023, bij de 60 jarigen was er ook een stijging van 3% in 2020 naar 9% in 2023. De relatieve stijging van Rousseau was groter bij de ouderen dan bij de jongeren hoewel hij duidelijk populairder blijft bij de jongeren. Dus: Rousseau is uit de kring van de jongeren aan het treden, en zijn populariteit bij ouderen kent een (bescheiden) inhaalbeweging
- Voor Van Grieken is het verhaal anders. In 2023 blijft jonge leeftijd, zoals bij Rousseau, een voorspeller van zich vertegenwoordigd voelen door Van Grieken. Maar er is geen evolutie naar een ouder kiespubliek doorheen de tijd. In 2020 vermelden 11% van de 18-jarigen Van Grieken, in 2023 was dat 12%, bij de 60-jarigen ging het van 7% naar 8%

Besluit populariteit politici

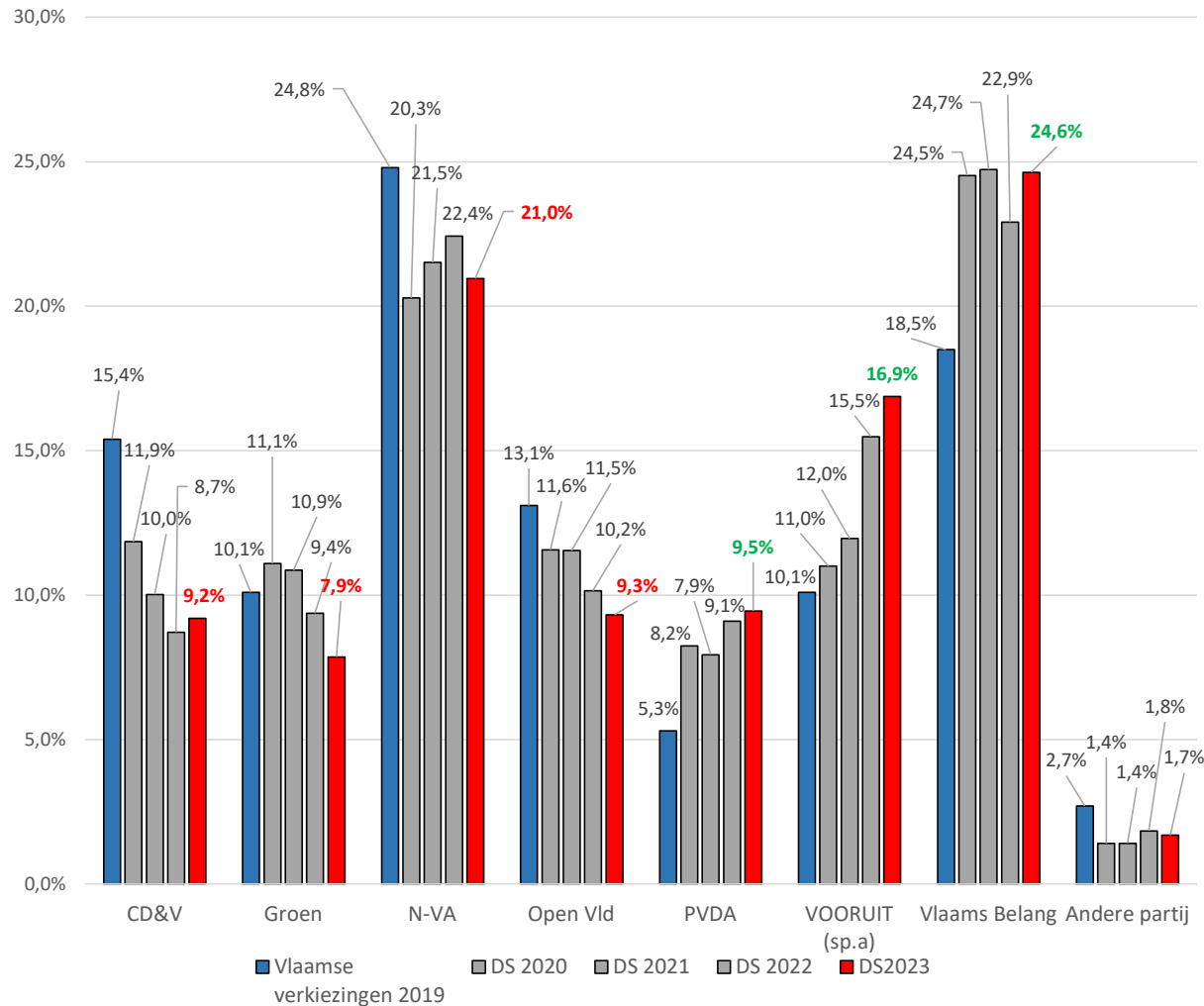
- De Wever blijft de ongekroonde koning van Vlaanderen, De Croo had hem in 2021 even voorbijgestoken maar dat is in 2022 en 2023 ongedaan gemaakt. De Wever is niet alleen populair, hij doet het ook relatief goed bij niet-N-VA-kiezers én in DS2022 toonden we aan dat veel van de N-VA kiezers hem belangrijker vinden dan de N-VA zelf (ze zeggen dat ze hem zouden volgen als hij naar een andere partij zou gaan; toegegeven: weinig waarschijnlijk). De grote populariteit van De Wever zorgt er allicht voor dat de populariteit van andere N-VA-ers, ook door de manier waarop we dit bevragen (maar één antwoord mogelijk), wat onderschat wordt; dat effect speelt ook bij de andere grote drie die hun partij domineren
- Rousseau, De Croo, en Van Grieken volgen na De Wever, maar Van Grieken vist alleen bij de eigen kiezers terwijl vooral De Croo breder gaat. De Croo verliest wel gestaag pluimen. Rousseau rukt gestaag op, al drie jaar op een rij, en het einde van de groei lijkt nog niet in zicht
- Raoul Hedebouw is ook een *coming man* die doorgroeit en nu al op plaats 5 staat
- De voormalige personaliteitenpartij CD&V (premiers leverend) scoort zwak, met weinig vermeldingen. De score van Sammy Mahdi zal wellicht teleurstellen. Ondanks de zeer grote zichtbaarheid van de partij net voor de bevragsingsperiode (zie eerder) heeft de partij geen figuur die in de buurt komt van de grote vier; Crevits zit op plaats 6. CD&V heeft ook politici die vooral populair zijn bij eigen kiezers en zit zonder partij-overstijgende profielen
- Hetzelfde geldt (van oudsher) voor Groen. Het heeft geen groot uithangbord. Petra De Sutter zit net in de top-10, en trekt wel wat niet-groen-kiezers aan. Maar in vergelijking met 2022 groet ze niet echt door. Dus ook Groen scoort zwak in de populariteitspolls

12. Kiesintenties ('de peiling')

Bottom line: de stem

- Na de verkiezingen van 2019 is het nooit rustig geweest. Er was steeds grote turbulentie, met een aantal diepe crisissen na elkaar
 - De bijzonder lange regeringsformatie en de ongewone, bijzonder versnipperde Vivaldi-regering die er het gevolg van is (2019-2020)
 - De coronacrisis (2020-2021) leidde tot ongekende maatregelen, tot toenemend verzet tegen de maatregelen, en tot politieke ontevredenheid
 - Dit werd in 2022 gevolgd door het conflict in Oekraïne met oorlog in Europa, exploderende energieprijzen, en grote stromen vluchtelingen
 - In 2022-2023 werd de economisch *fall-out* van de oorlog verder duidelijk met stabiliserende/dalende energieprijzen maar voor de rest een voorthollende inflatie en een algemene stijging van de levensduurte. Verder was er in het begin van 2023 de grote stikstofcrisis in de Vlaamse regering en het 'schandaal' rond de uittredingsvergoedingen van politici (Kamervoorzitters)
- Leidt die turbulente politieke context tot electorale verschuivingen in de kiesintenties anno 2023?

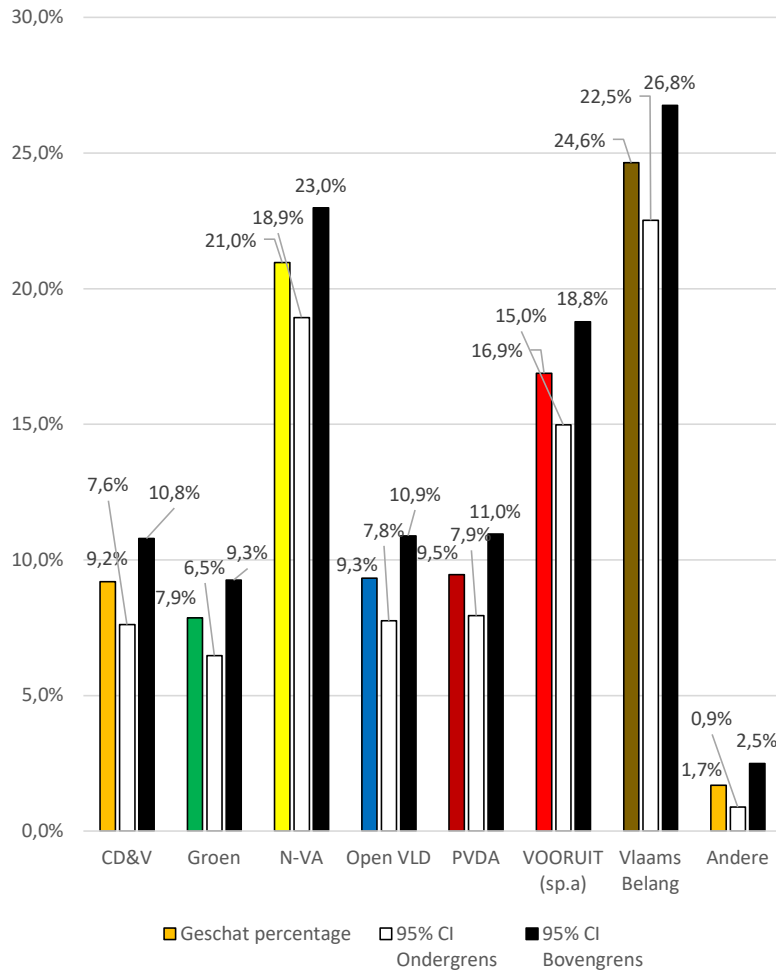
Kies-intenties 2023

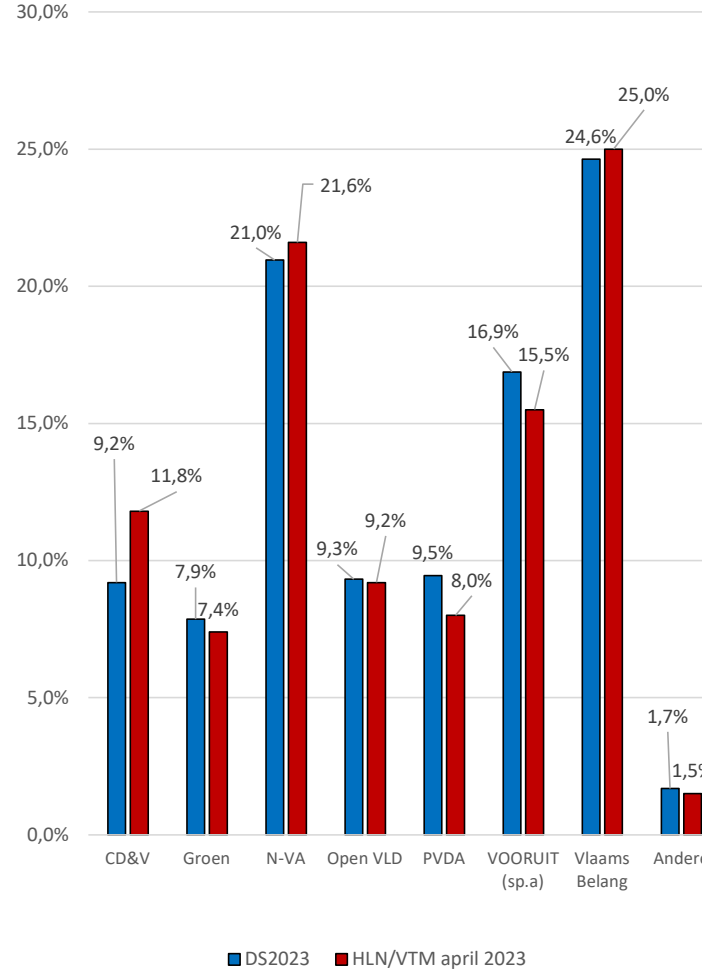
- Opletten met vergelijkingen, kan ook aan toeval liggen. Voor 2023 (en ook voor 2021 en 2022) gaat het om een schatting met een foutenmarge. De gekleurde cijfers van 2023 verschillen met 95% zekerheid van de uitslag 2019, de niet gekleurde verschillen niet significant van 2019. Groen duidt op een significant hoger, rood op een significant lager resultaat dan 2019
- Belangrijk: 7,8% van onze respondenten zegden dat ze nog niet wisten voor wie ze zouden stemmen. Die worden niet meegenomen in de berekeningen (maar zouden een groot verschil kunnen maken). In DS2022 zegde nog 9,3% dat ze het nog niet wisten, dus kiezers zijn zich een idee aan het vormen. Ook blanco/ongeldig en 'niet gaan stemmen' wordt niet meegenomen
- Algemeen: verschillen met de uitslag van 2019 namen toe tussen 2022 en 2023. Een aantal tendensen van 2021 en 2022 worden doorgetrokken in 2023. Alle partijen scoren nu significant beter/lager dan in 2019
- CD&V staat nog steeds op verlies, bijna een halvering van stemmen. Het gaat om een consistente tendens, die zich ook in 2020, 2021 en 2022 al aankondigde. Wel is er geen verdere daling sinds 2022, wel een heel lichte opvering (die niet statistisch significant is, en ook niet significant afwijkt van de peiling van HLN, zie verder). Partij gaat nog steeds significant achteruit in vergelijking met 2019
- Groen bewoog weinig de voorgaande jaren, maar nu in 2023 is er wel beweging. Voor het eerst staat de partij op verlies in vergelijking met 2019, met de slechtste score sinds het begin van De Stemming in 2020. Toch is het verschil (de daling) tussen 2022-en 2023 nog niet significant
- N-VA verliest ten opzichte van 2019 en kampeert iets boven de 20 procent. Verlies tov. 2019 is significant, maar het verlies tov. 2022 is dat niet
- Open Vld zakt verder weg, was tegenover 2019 nog niet significant gedaald in 2021 maar wel in 2022 en nu zeker in 2023. Verschil tussen 2022 en 2023 is wel niet significant
- Een eerste winnaar is PVDA. De partij groeit ook uitgesproken tov. van 2019 (significant), het gaat bijna om een verdubbeling, en de stijging is constant. De laatste groei 2022-2023 is wel niet significant
- Vooruit trekt de goede score verder door, zit op stevige winst (als enige van de traditionele partijen), de partij krijgt bijna de helft meer. Elk jaar komt er wat bij, maar stijging 2022-2023 is niet significant
- Terwijl in 2022 de N-VA het Vlaams Belang nog naar de kroon kon steken, is dat in 2023 niet meer het geval. Vlaams Belang scoort sterk. De stijging 2022-2023 is wel niet-significant. Maar het verschil met N-VA (anno 2023) is dat wel. De partij is op dit moment de grootste van Vlaanderen

Peilingen zijn onzeker

Onzekerheidsmarges peiling DS2023

DS2023 versus HLN/VTM april 2023

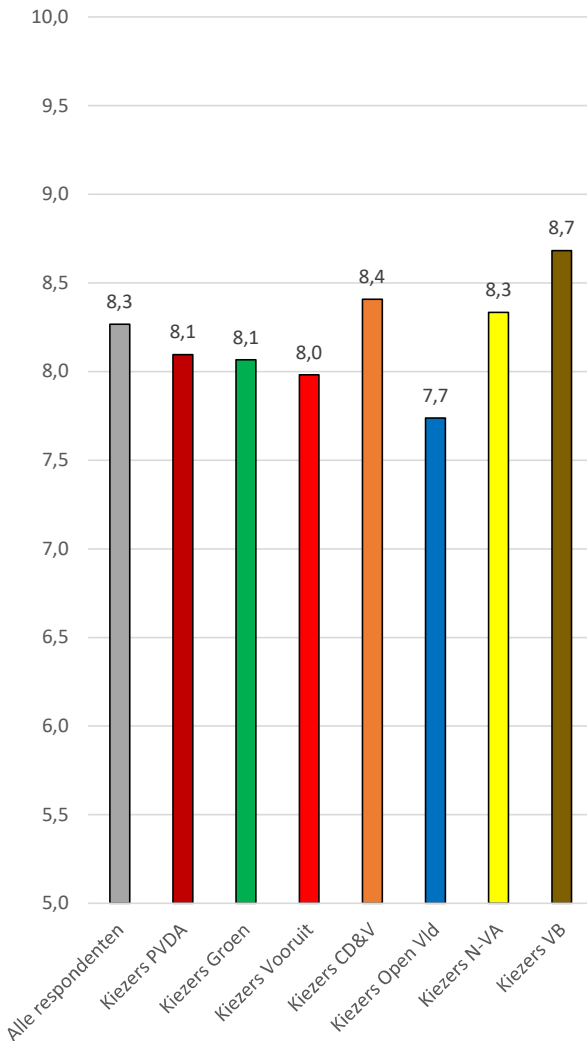

- Peilingen zijn altijd schattingen, op basis van een steekproef die kan afwijken van de populatie (alle kiezers). Dus er zit steeds een toevalscomponent in
- De linkse grafiek toont cijfers van De Stemming 2023 mét de onzekerheidsmarges per partij er bij. Met 95% zekerheid vallen de echte kiesintenties op het moment van onze survey binnen deze marge (95% betrouwbaarheidsinterval)
- Bijvoorbeeld, bij CD&V schatten we de electorale grootte van de partij deze keer op 9,2%, dus opnieuw onder de 10%, maar de echte score van de partij zou ook hoger of lager kunnen liggen (met name tussen 10,8% en 7,6%). Het spreekt voor zich dat die marges meer dan een slok op een borrel verschil maken, zeker als er gefliert wordt met de psychologische grens van 10% (zie ook Open Vld, Groen en PVDA)
- De cijfers moeten dus met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd
- Een tweede manier om na te gaan of onze schattingen betrouwbaar zijn, is ze vergelijken met andere peilingen die op hetzelfde moment worden afgenomen. Dat was zo in de vorm van de VTM/HLN peiling die in het veld zat tussen 20 en 27 maart, dus een week na onze grootste data-intake. VTM/HLN werkt met een ander veldwerkbureau en het gaat dus om een andere sample van respondenten (maar nog steeds om mensen die met politiek onderzoek willen meewerken)
- De vergelijking met VTM/HLN leert dat DS2023 bijna helemaal dezelfde resultaten oplevert. Als we naar onze eigen betrouwbaarheidsmarges kijken dan is er *geen enkele partij* in VTM/HLN die er buiten valt. Noteer dat de betrouwbaarheidsmarges van de VTM/HLN peiling groter zijn (wegens minder respondenten). Dus onze resultaten wijken niet statistisch significant af van de VTM/HLN peiling. Dat sterkt ons in de overtuiging dat we in DS2023 wel de belangrijkste tendensen in stemintenties beet hebben

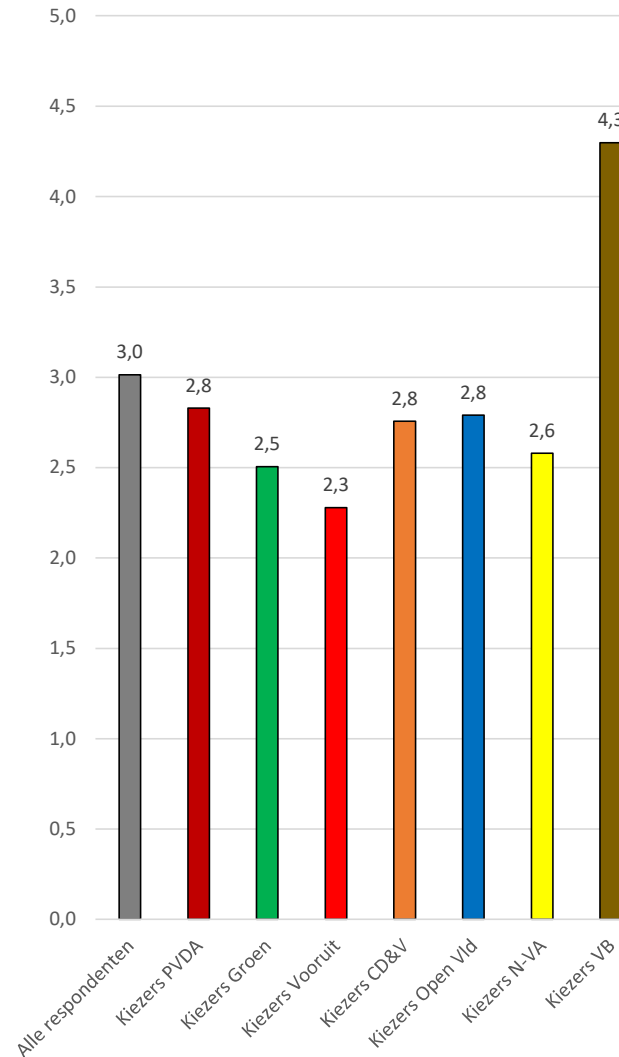
Stemzekerheid

- Hoe groot is de kans dat de kiezers die anno 2023 voor een bepaalde partij zeggen te gaan stemmen toch nog van idee veranderen en in 2024 een andere partij met hun stem verblijden? Want een peiling is onvermijdelijk een momentopname, wellicht ook voor een stuk bepaald door tijdelijke gebeurtenissen
- We analyseren dat op de volgende slide door per partij te kijken naar twee grootheden:
 1. De score die de huidige favoriete partij krijgt op de 'waarschijnlijkheid dat u er ooit op zou stemmen'-vraag (die we ook gebruikten om de potentiëlen te meten). De idee is dat hoe hoger de huidige partij scoort (op de 0-10 schaal) hoe kleiner de kans is dat er alsnog voor een andere partij wordt gekozen
 2. De *afstand* in dezelfde waarschijnlijkheids-score tussen de huidige voorkeurpartij en de eerstvolgende, hoogstscorende partij. Hier is de idee dat als de voorkeurpartij relatief dicht wordt gevolgd door een mogelijke challenger, er eigenlijk twijfel is, en de kans op wisselen toeneemt

Gemiddelde waarschijnlijkheid om voor de huidige voorkeurspartij te stemmen

Gemiddelde afstand in waarschijnlijkheid om te stemmen voor huidige voorkeurspartij en de eerste challenger

- Noteer dat beide grafieken op een andere as staan, van 5 tot 10 in de eerste en van 0 tot 5 in grafiek twee
- Als we beide grafieken samennemen zit het Vlaams Belang zeker het meest gebeiteld voor 2024. De kans dat de partij nog veel van de huidige kiezers zal verliezen, lijkt het kleinst. Vlaams Belang-kiezers houden meer van hun partij (score 8,7) dan de kiezers van alle andere partijen van hun partij houden (gemiddelde score 8,3); het verschil tussen VB-kiezers en al de rest samen is significant ($p=0,00$). Maar ook, de afstand tussen het Vlaams Belang en de eerstvolgende challenger (N-VA, niet in grafiek) is veruit het grootst met 4,3, terwijl die gemiddelde afstand maar 3,0 is (opnieuw significant verschil tussen VB- en andere kiezers; $p=0,00$). VB-kiezers zijn dus heel zeker van hun stem, de kans dat daar in 2024 nog veel van af gaat, lijkt eerder klein
- Aan de andere zijde, lijkt Open Vld met het meest onzekere electoraat te worden geconfronteerd. Deze kiezers scoren hun partij vooral veruit het minst hoog van alle electoraten (7,7) en de afstand tot de eerste challenger is maar gemiddeld (2,8). Het verschil tussen de Open Vld-Kiezer en alle andere kiezers is significant ($p=0,01$). Noteer dat het hier bovendien om overblijvende Open Vld-kiezers gaat, de partij verloor kiezers, dus je zou verwachten dat die het meest trouw zouden zijn, maar zo lijkt het niet te zijn
- Hoewel CD&V sinds de verkiezingen van 2019 het meest stemmen verloor, geeft de eerst grafiek aan dat de overblijvende CD&V-kiezers hun partij relatief graag zien (8,4) en qua afstand met de eerste challenger scoort de partij gemiddeld (2,8)(geen significante verschillen)
- Voor Vooruit, dat gestaag groeiende sinds 2020, is de buit nog niet helemaal binnen. Zowel de eigen partijliefde is (nog) niet heel hoog (significant lager dan al de rest; $p=0,04$) en, vooral, de afstand met de eerste challenger, is klein (significant: $p=0,00$)

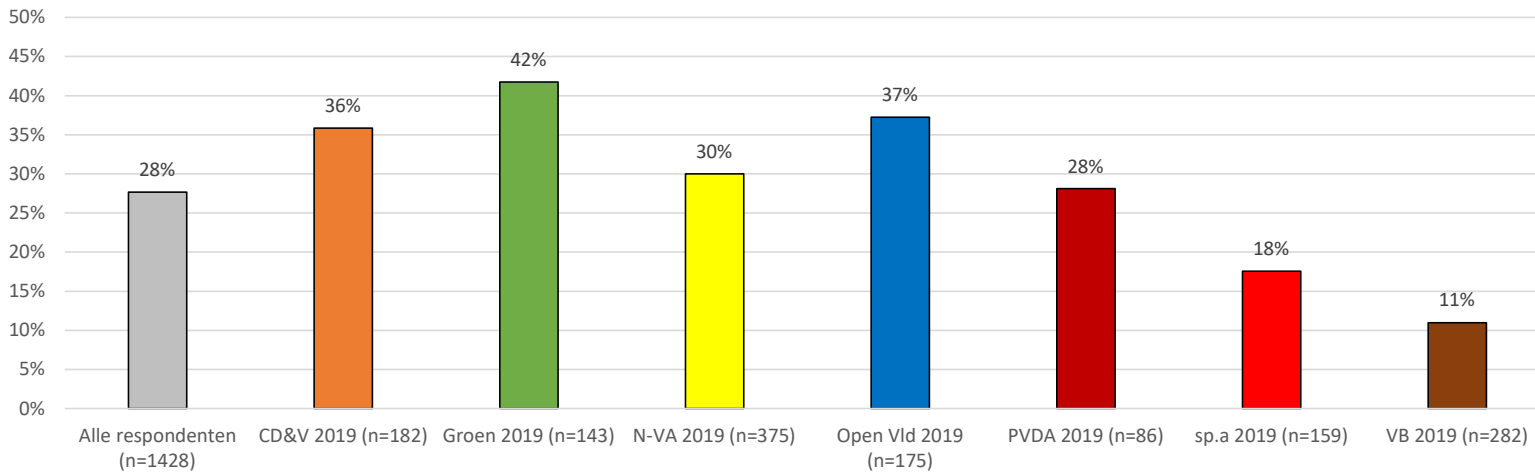
In- en uitstroom tussen 2019 en 2023

Stem 2019 → Intentie 2023 ↓	CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vooruit	VB	Andere
CD&V	117	↗113 ↘3	↗20 ↘7	↗3 ↘4	↗8 ↘1	↗13 ↘1	↗9 ↘4	↗0 ↘2
Groen	↗3 ↘13	83	↗10 ↘4	↗4 ↘3	↗13 ↘5	↗23 ↘2	↗7 ↘2	↗0 ↘2
N-VA	↗7 ↘20	↗4 ↘10	263	↗8 ↘15	↗12 ↘1	↗21 ↘2	↗60 ↘3	↗0 ↘0
Open Vld	↗4 ↘3	↗3 ↘4	↗15 ↘8	110	↗10 ↘1	↗25 ↘2	↗6 ↘3	↗3 ↘0
PVDA	↗1 ↘8	↗5 ↘13	↗1 ↘12	↗1 ↘10	62	↗9 ↘14	↗5 ↘7	↗3 ↘2
Vooruit	↗1 ↘13	↗2 ↘23	↗2 ↘21	↗2 ↘25	↗14 ↘9	131	↗7 ↘10	↗0 ↘2
VB	↗4 ↘9	↗2 ↘7	↗3 ↘60	↗3 ↘6	↗7 ↘5	↗10 ↘7	251	↗2 ↘2
Andere	↗2 ↘0	↗2 ↘0	↗0 ↘0	↗0 ↘3	↗2 ↘3	↗2 ↘0	↗2 ↘2	16

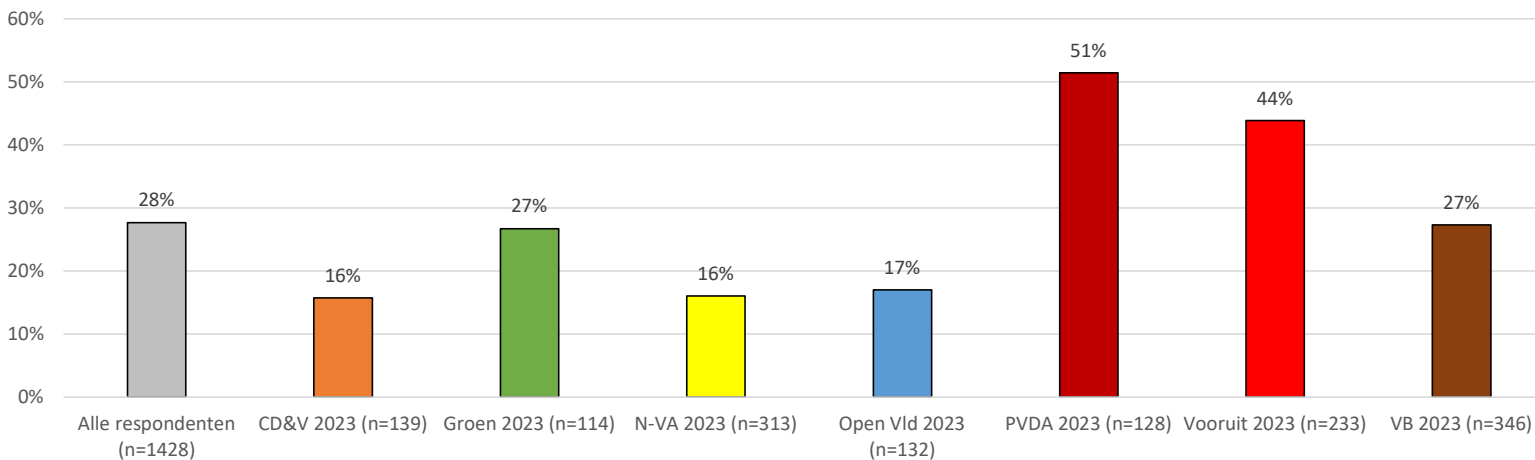
- Tabel toont uit/instroom van alle partijen naar alle partijen, cijfers zijn absolute gewogen aantallen (in steekproef)
- De stem van 2019 staat in kolommen, de intentie van 2023 in rijen. ↘ wil zeggen dat er stroom is van kolompartij naar rijpartij; ↗ wil zeggen dat er stroom is van rijpartij naar kolompartij. De diagonaal bevat aantal kiezers dat de partij trouw bleef
- Tabel bevat enkel kiezers die zowel voor 2019 als 2023 een partij rapporteerden (dus geen nieuwe kiezers, blanco, ongeldig, niet gaan stemmen en weet niet). N is daardoor slechts 1.428 en het gaat dus om een andere analyse dan hierboven (andere basis)
- Veel kleine verschuivingen in allerlei richtingen maar we focussen ons op de grotere stromen (+10) die wellicht robuuster zijn:
 1. CD&V verliest aan N-VA, Vooruit en Groen, dus zowel links als rechts. Van nergens noemenswaardige winst
 2. Groen verliest vooral op links, aan PVDA en vooral, en steeds meer (in vergelijking met 2022), aan Vooruit. Maar er is ook uitstroom naar N-VA. Winst komt van CD&V
 3. N-VA verliest massaal aan Vlaams Belang, dat is veruit de grootste stroom in de tabel. Maar er is ook lekkage richting Vooruit. Winst wordt gehaald bij Open Vld, CD&V en Groen
 4. Open Vld verliest vooral aan Vooruit maar ook aan N-VA en, merkwaardig, PVDA. Dus het gaat in alle richtingen
 5. PVDA haalt winst van links en rechts, en verliest op geen enkele flank (misschien Vooruit)
 6. Vooruit krijgt van vele partijen, ook het Vlaams Belang, maar verliest netto aan PVDA
 7. Het Vlaams Belang haalt al zijn winst uit de N-VA, en verliest zelf wat richting Vooruit
- Er zijn veel gelijkenissen in de instroom en uitstroom tussen 2019-2022 en 2019-2023, maar er zijn ook enkele nieuwigheden van het laatste jaar: Groen verliest meer aan Vooruit dan voorheen; groter verlies van N-VA aan Vlaams Belang; groter verlies van Open Vld aan Vooruit

Uit- en instroom van kiezers tussen 2019 en 2023

Hoeveel van het electoraat van 2019 stemt in 2023 voor andere partij? (uitstroom)

Hoeveel van het electoraat van 2023 stemde in 2019 nog voor een andere partij? (instroom)

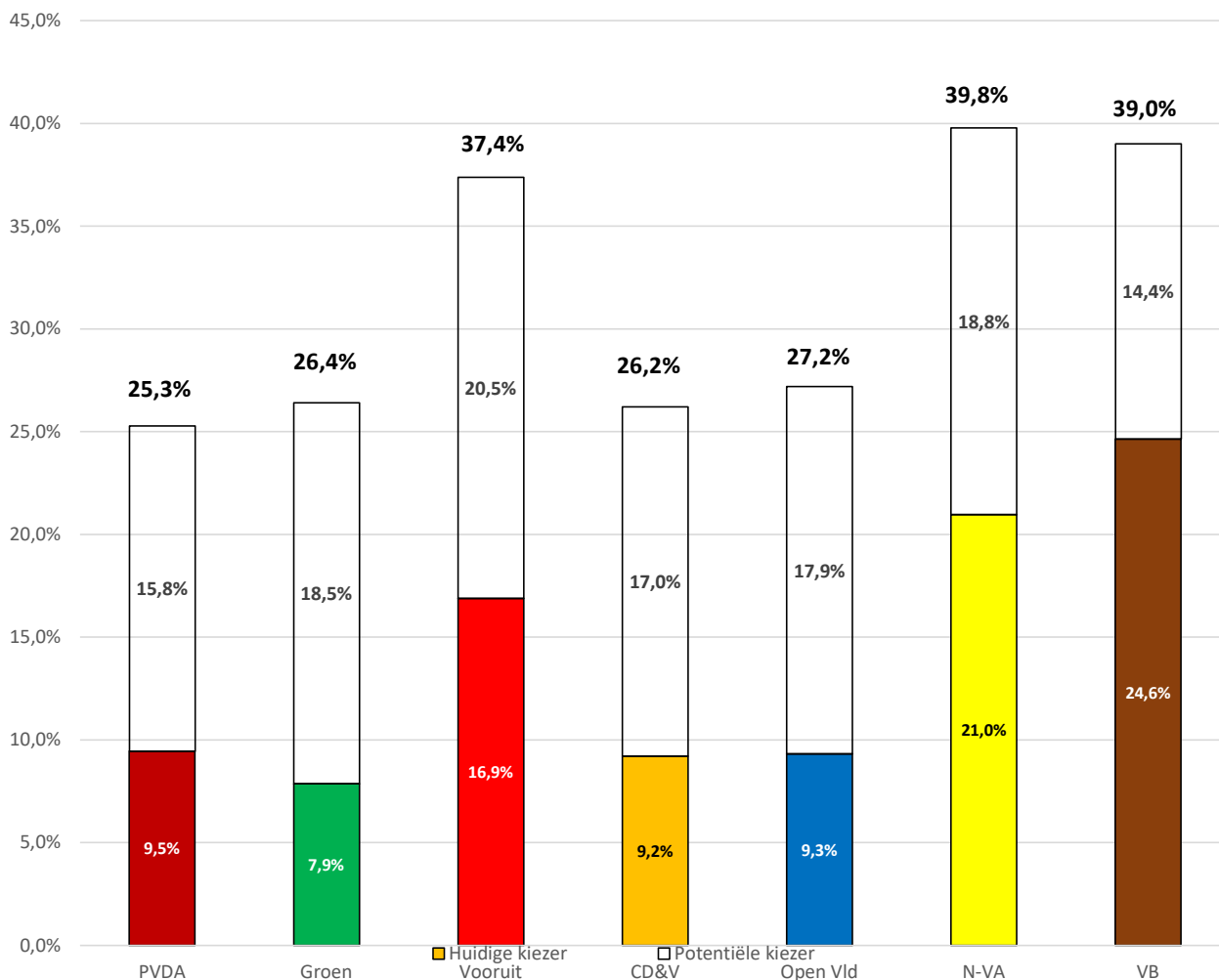

- 28% van de kiezers opteert in 2023 voor een andere partij dan ze in 2019 deden (in DS2022 lag dat nog op 23% en in DS2021 op 20%)
- VB heeft trouwste electoraat (89% van de kiezers van 2019 zeggen ook in 2023 op de partij te zullen stemmen (slechts 11% uitstroom)), maar het heeft relatief weinig nieuwkomers (slechts 27% van de 2023-kiezers zijn nieuw)
- Vooruit en PVDA hebben zowel veel trouwe kiezers én vooral veel nieuwkomers
- Groen scoort het slechtst wat het behoud van de kiezers betreft (bijna de helft van 2019, 42%, is vertrokken). Er zijn wel wat nieuwkomers maar niet meer dan gemiddeld. In 2020-2021-2022 waren Groen-kiezers, die bekend staan als wisselvallig, de partij nog trouw gebleven. Dat is in 2023 gewijzigd
- CD&V houdt relatief weinig (64%) van zijn electoraat vast, en haalt weinig nieuwe kiezers binnen (16%), bijna het exact zelfde verhaal is dat van Open Vld
- N-VA verliest rond het gemiddelde maar wint minder dan gemiddeld nieuwe kiezers bij

Potentieel van partijen

- *In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk)*
- Die vraag laat toe om na te gaan voor welke partijen kiezers *zouden kunnen* stemmen (als ze het nog niet doen). Zo kunnen we de kiezerscompetitie tussen partijen in kaart brengen, wie vist in wiens vijver?
- Elke partij waar de respondent *niet* op stemde (in 2022) maar die hoger dan 6 scoorde op de 0-10 schaal worden hier als een potentiële stem van die respondent voor die partij beschouwd

Huidige kiezers en potentiële kiezers

- Leesvoorbeeld: als alle potentiële PVDA-kiezers op PVDA zouden stemmen dan zou de partij $9,5\% + 15,8\% = 25,3\%$ van de stemmen hebben
- Noteer dat de percentages van beide soorten kiezers, de effectieve kiezers en de potentiële kiezers, in deze grafiek worden berekend alleen op basis van degenen die voor 2023 een effectieve partij opgaven, en dus niet voor degenen die het niet weten, niet zouden gaan stemmen, blanco/ongeldig zouden stemmen etc. Dus het gaat om een kleinere sample ($N=1.556$). Door deze basis te nemen, is het percentage huidige kiezers hetzelfde als met wat we in de peiling rapporteerden. Noteer ook dat de potentiëlen uiteraard overlappen, en samen op (veel meer) dan 100% uitkomen
- De tekening is eenvoudig: het grootste potentieel ligt bij N-VA, VB en Vooruit met bijna 40% elk; dan volgen de vier andere partijen met een heel sterk gelijkaardig potentieel van elk rond 25%
- *Alle* partijen hebben groeimarges die rond tussen de 15% en 20% van het totale electoraat schommelen; de verschillen in bijkomend potentieel zijn veel kleiner dan de verschillen in effectieve stemmen. Qua bijkomend potentieel is VB het kleinste (14%), dat van Vooruit het grootste (20%). Dat wil zeggen dat VB er op dit moment het best in slaagt om zijn potentieel in een effectieve stem om te zetten, en Vooruit het minst goed. Vooruit kan in principe zijn huidige score nog meer dan verdubbelen
- Al we deze data van 2023 vergelijken met die van 2022 (niet in grafiek) zien we enkele verschuivingen: N-VA verliest totaal potentieel (-3,6%), CD&V verliest nog meer (-5,2%), Groen verliest ook (-3,8%). De andere partijen bewegen niet veel

Bij welke partijen zit het potentieel? (mogelijke winst)

Huidige stemkeuze (2022) van potentiële kiezers partij (mogelijke winst)									
Stemmen momenteel...									
Potentiële kiezers van...	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB	Andere partij	N
PVDA		16%	30%	8%	8%	13%	23%	2%	246
Groen	16%		32%	18%	13%	11%	9%	2%	289
Vooruit	18%	18%		16%	12%	21%	14%	1%	319
CD&V	6%	16%	23%		15%	25%	13%	2%	265
Open Vld	4%	9%	23%	19%		33%	9%	3%	278
N-VA	6%	7%	18%	13%	13%		42%	1%	293
VB	10%	7%	14%	7%	9%	49%		3%	224

- Leesvoorbeeld (eerste rij): er zijn 246 respondenten die verklaren op dit moment niet voor PVDA te stemmen maar die de partij wel 6< scoren en die dus tot het bijkomend potentieel van die partij behoren. Van die 246 kiezers zijn er momenteel 16% die op Groen stemmen, 30% op Vooruit, 8% op CD&V etc.
- Globaal genomen zitten de potentiëlen bij de partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
 - Aan de linkerkant heeft PVDA veel potentieel bij Vooruit, en Groen bij Vooruit
 - Aan de rechterkant heeft VB (enorm!) veel potentieel bij N-VA, N-VA bij VB (ook heel veel), Open Vld bij N-VA, en CD&V bij N-VA
- Maar toch is er ook heel wat potentieel dat de links-rechts-dimensie overstijgt. PVDA heeft aantrekkingskracht bij heel wat huidige VB-kiezers, helemaal aan de andere kant van het spectrum. Ook Vooruit heeft ook potentieel aan de rechterkant, bij N-VA. Dus linkse partijen (PVDA en Vooruit) zijn in zekere zin aantrekkelijk voor momenteel rechtse kiezers. De centumpartijen CD&V (Vooruit en N-VA) en Open Vld (Vooruit en N-VA) hebben ook winstmarge aan de linker en aan de rechterkant. Maar voor de rechtse partijen N-VA en Vlaams Belang is er minder potentieel te rapen aan de linkerkant, ze concurreren vooral met elkaar aan de rechterkant
- VB en N-VA zijn héél sterk met elkaar verbonden, een stuk meer dan dat andere duo waarvan vaak gezegd wordt dat het communicerende vaten waren, zijnde Vooruit en Groen. De twee rechtse partijen zitten grotendeels opgesloten in hetzelfde electoraat, en winst van de ene betekent bijna automatisch verlies voor de andere

Naar welke partijen kunnen eigen kiezers potentieel gaan? (mogelijk verlies)

% potentiële kiezers voor andere partijen binnen huidig partij-electoraat (mogelijk verlies)							
Huidige kiezers van...							
Zitten in potentieel van...	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB
PVDA		31%	28%	13%	14%	10%	15%
Groen	30%		35%	36%	26%	10%	7%
Vooruit	40%	47%		36%	27%	20%	12%
CD&V	11%	35%	23%		27%	20%	9%
Open Vld	7%	20%	25%	37%		28%	7%
N-VA	12%	17%	20%	27%	26%		32%
VB	16%	14%	12%	11%	13%	34%	
N	147	122	263	143	145	326	383

- Leesvoorbeeld (eerste kolom): er zijn 147 respondenten die verklaren op dit moment voor PVDA te stemmen. Van die huidige kiezers zijn er die andere partijen 6< scoren en die behoren dus tot het potentieel van die andere partij; deze kiezers zullen de PVDA dus mogelijk verlaten. 30% van de huidige PVDA-kiezers zijn gecharmeerd door Groen (scoren Groen minstens 6), 40% door Vooruit, 11% door CD&V etc.
- Zelfde vaststelling: globaal genomen gaat het mogelijke verlies in de richting van partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
 - Aan de linkerzijde heeft PVDA veel te vrezen van Groen en Vooruit, Vooruit van PVDA en Groen, en Groen van PVDA en Vooruit
 - Aan de rechterzijde heeft N-VA te vrezen van VB, en VB van N-VA
 - De twee centumpartijen CD&V (Groen, Vooruit, N-VA) en Open Vld (Groen, Vooruit, N-VA) hebben zowel aan de linker- als aan de rechterzijde te vrezen, ook van elkaar. Deze twee partijen bloeden potentieel in alle richtingen, dat is wellicht het lot van centumpartijen. Dat was vorig jaar vooral zo met CD&V, nu zien we het ook meer uitgesproken gebeuren bij Open Vld die ook aan extreem-rechts en extreem-links kan verliezen
- Opnieuw zijn er verrassende overlappings die de links-rechts-dimensie overstijgen, maar het gaat om kleinere aantallen (-20%). Het is moeilijk voor te stellen, maar er zijn kiezers van Groen (14%) en van PVDA (16%) die in het potentieel van VB zitten, omgekeerd is het even verbazend dat sommige VB-ers overwegen voor PVDA te stemmen (15%). Eigenlijk is het N-VA-electoraat het duidelijkst ideologisch afgebakend, overlap met de linkerzijde is klein

Conclusie stemintenties

- De verschillen met uitslag van 2019 nemen geleidelijk toe, trends van 2020, 2021 en 2022 worden doorgezet. Alle partijen scoren statistisch significant verschillend van in 2019 maar geen enkele wijkt significant af van 2023. In vergelijking met 2019 zijn er op dit moment drie winnaars, vier verliezers
- VB is nu met vrij grote waarschijnlijkheid de grootste partij van Vlaanderen, ze heeft de N-VA achter zich gelaten (opletten: de betrouwbaarheidsintervallen tussen beide partijen overlappen nog steeds). Echter, alleen N-VA kan het VB echt pijn doen naar de verkiezingen van 2024 toe (misschien ook een klein beetje PVDA), want de uitwisseling in het verleden en de mogelijke toekomstige stemmenwisseling tussen N-VA en VB blijft enorm groot
- N-VA is de tweede partij van Vlaanderen geworden, en moet voorlopig de duimen leggen voor VB. Wel heeft de Vlaams-nationalistische partij nog steeds een groot potentieel (maar dalend sinds 2022), even groot als VB, en is het niet uitgesloten dat heel wat VB-kiezers alsnog N-VA stemmen
- De beide rechtse partijen hebben in onze peiling geen meerderheid van stemmen samen (45,6%) maar het zou kunnen dat ze dat met deze uitslag wél in zetels in het Vlaams parlement hebben. Sinds 2022 is het aandeel rechtse stemmen niet gestegen (het was 45,3% in 2022), ze doen vooral elkaar pijn. Door het spel van betrouwbaarheidsmarges zou het natuurlijk wel kunnen dat beide rechtse partijen samen wel een meerderheid van stemmen halen (zou maximaal op 49,8% uitkomen). Dat lijkt de belangrijkste inzet van de verkiezingen van 2024 te zullen worden
- Aan de linkerkant zet Vooruit, de sterkst scorende van de traditionele partijen, zijn opmars verder, bijna in een rechte lijn. Vorig jaar bij DS2022 hadden we het over de 'herverkaveling' met een grote partij aan de linkerkant. Die conclusie lijkt ook in 2023 stand te houden, de herverkaveling gaat door. Terwijl in 2022 de groei van Vooruit nog niet ten koste ging van Groen, is dat nu in 2023 wel het geval. Vooruit werft ook opvallend breed, bij bijna alle andere partijen. Toch is het totale marktaandeel van de linkse partijen in 2023 niet gestegen (zelfs ondanks de winst van PVDA)
- Nog aan de linkerkant, is er een verliezer en een winnaar. PVDA groeit verder door. In 2022 stelden we al dat er zich een relatief grote links-populistische partij aan het vormen was in Vlaanderen, dat wordt nu bevestigd
- Groen, dat zich de laatste drie edities van De Stemming merkwaardig stabiel had getoond, ondanks de bekende volatiliteit van zijn kiezers, krijgt een klap in 2023 en verliest voor het eerst significant tov. 2019. De partij valt ruimschoots onder de 10%. Het lijkt dan toch de prijs te gaan betalen van het stijgende succes van Vooruit
- In DS2022 besteedden we veel aandacht aan de neergang van de CD&V. Die consistente trend lijkt nu voor een stukje gestopt, maar het resultaat is niet significant beter dan in 2022. De stikstof-profilering heeft in 2023 niet voor een ommekeer gezorgd, ondanks het feit dat ons onderzoek nét na de bijzonder sterke positionering van de CD&V op het dossier plaatsvond, dat er net een stikstofakkoord was en ondanks het feit dat het DS2022 debacle wellicht ook een stuk door tijdelijke accidenten (Beke en Coens) werd gedreven. De partij blijft geprangd in het centrum met kiezers die potentieel alle richtingen uit kunnen
- Hetzelfde geldt deze keer meer dan in DS2022 ook voor de Open Vld. De afkalving gaat door, en we peilden de partij nog nooit zo laag. Noteer wel dat we ten opzichte van 2022 geen significante terugval zagen, dus we moeten voorzichtig blijven. In 2022 viel het ons op dat de overblijvende Open-Vld-kiezers linkser waren, maar dat is in 2023 niet langer het geval. Maar net zoals de CD&V kunnen de liberale kiezers anno 2023 nog alle richtingen uit. Beide centropartijen zitten schijnbaar in hetzelfde schuitje
- In stemmen is de huidige Vlaamse regering haar meerderheid wellicht kwijt (let op met de betrouwbaarheidsmarges!). N-VA, CD&V en Open Vld hebben nu samen 39,5%, in 2019 was dat nog 53,3% en in 2022 41,3%
- In stemmen vertegenwoordigen de Vlaamse partijen in de federale regering nog steeds geen meerderheid in Vlaanderen, ze hebben samen 40,5% (43,8% in 2022, was nog 48,7% in 2019)
- We keken ook naar de stemzekerheid: hier lijkt vooral VB een erg vast electoraat te hebben, terwijl Vooruit de winst (nog) niet heeft geconsolideerd
- Besluit: radicale partijen blijven op winst staan, centrum blijft afkalven (drie traditionele partijen samen slechts 35,4%!). De tendens naar een tweestromenland (N-VA en Vooruit, als je Vlaams Belang niet meerekent) zet zich door